

Kecskeméti Főiskola
Tanítóképző Főiskolai Kar
2014

FARKAS KITTI

**A KALOCSA KÖRNYÉKI NÉPI HAGYOMÁNYOK,
NÉPMŰVÉSZET,
NÉPI GYERMEKJÁTÉKOK ÁPOLÁSA
A KALOCSAI NAGYASSZONYUNK KATOLIKUS
ÓVODÁBAN
- szakdolgozat-**

Témavezető: Buzás Zsuzsa

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
Bevezetés	4
I. Hipotézisek, kutatási eszközök, módszerek	5
Fogalmi tisztázás	6
Elméleti háttér	7
4.1. Kalocsa története a XIX. századig	7
4.2. A kalocsai szállások és a Pota néprajzi csoport kapcsolata	8
4.3. A kalocsai népművészet	9
Kalocsa környéki népviselet.....	11
Kalocsa környéki táncok, népdalok, a város táncélete.....	12
Kalocsa környéki népi gyermekjátékok.....	14
Híres művesek, ismert emberek.....	15
A Nagyasszonyunk Katolikus Óvoda	16
IX.1. Pedagógiai program a népi hagyományok ápolására vonatkozóan	16

IX. 2. Jeles napok, ünnepi szokások leírása az óvodára vonatkozóan	17
IX. 3. Drámaórák.....	19
IX. 4. Múzeumpedagógiai foglalkozások	20
Kutatási eredmények	23
Interjú	31
Összegzés.....	37
Forrásjegyzék	38
Idegen nyelvű összefoglaló	39
Melléklet	40

I. Bevezetés

A téma választásának indoklása

Mivel Kalocsán élek, itt születtem és nevelkedtem, így a szakdolgozatom témája kézenfekvő volt számomra. Dolgozatomban szeretném bemutatni azt, hogy a kalocsai Nagyasszonyunk Köznevelési Intézmény óvodájában miként zajlik a Kalocsa környéki népi hagyományok ápolása.

Az intézmény választását személyes és érzelmi indokokkal is szeretném kiegészíteni. Kisgyermekként ennek az intézmény neveltje voltam, valamint főiskolás éveim alatt gyakran meglátogattam az óvodát, az ottani óvodapedagógusokat. Szakdolgozatom előzményeként számít a tavaly áprilisban, a Kodály Zoltán Zenepedagógia Konferencián tartott hallgatói előadásom főiskolánk épületében, amit szintén ebben a témában tartottam.

Kalocsa város gazdag népművészetében és hagyományaiban is. Ahogy Török Ferenc, a város volt polgármesterének beszédében elhangzott a X. Jubileumi Operettgálán; „mi a hagyományokat nemcsak ápoljuk, hanem meg is éljük”. A városban több néptáncsoport is működik, amelyek a város rendezvényein is gyakran fellépnek. Sőt Dr. Mészáros István kalocsai templomigazgató kezdeményezésére újra megtartják a régi egyházi ünnepeket, mint a Jézus Szíve búcsút, amelyen a gyermekek is részt vesznek.

Jelenleg a Kalocsai Hagyományőrző Néptánc Egyesület tagja vagyok. Egy Kalocsa környéki kis helységben, Gombolyag szálláson töltöttem gyermekkorom egy részét. Édesapám, mint őstermelő, nagy hangsúlyt fektetett az önellátó gazdálkodásra. Mi is tartottunk háztáji állatokat, köztük két lovat, amelyekkel majdnem minden évben megjelentünk a szomszéd falu szüreti felvonulásán, ezek az élmények is formáltak, jobban megalapozták bennem a kalocsai népművészet, népi hagyományok iránti érdeklődésemet, szeretetemet.

Az a tény is hozzájárul szakdolgozati témám választásához, hogy édesanyám nagyszerűen tud kalocsai virágokat pingálni, festgetni. Kiskoromban gyakran elnézegettem, ahogyan a színes temperákból a tojásokra, falapokra kalocsai virágokat varázsol.

II. Hipotézisek, kutatási módszerek, eszközök

Szakdolgozatom központi témája szerint fel szeretném tárni azt, hogy hogyan valósul meg a Kalocsa környéki népszokások, népi hagyományok ápolása a Nagyasszonyunk Köznevelési Intézmény óvodájában, illetve mindez milyen óvodai tevékenységekbe ágyazottan történik. Ezeknek a leírását megelőzi Kalocsa város történetének rövid ismertetése, a Kalocsa környéki szállások létrejötte, illetve ezek hogyan kapcsolódnak szakdolgozatom témájához. Továbbá szeretném bemutatni Kalocsa és

környéke népművészetét, népszokásait, népviseletét, néptáncát, és a Kalocsa környéki gyermekjátékokat, hiszen ezek az anyagok szintén fontos szerepet játszanak az óvodában megvalósuló népi hagyományörzés során.

Hipotézisemben azt állítom, hogy minden olyan szülő, aki gyermekkorában részesült intézményi hagyományörző oktatásban, vagy olyan családban nőtt fel, ahol mindezt fontosnak tartották, maga is szükségesnek tartja a népi hagyományörzést, gyermekének ezeket az értékeket továbbadni, illetve fontos számára, hogy gyermeke intézményi neveltetése részeként megismerkedjen a népi hagyományainkkal, szokásainkkal.

Kutatásaim kiindulópontjának jó alapul szolgált saját neveltetésem, hiszen mint korábban már említettem, szüleim fontosnak tartják a kalocsai népművészetet és a kalocsai népi táncot. Így a szakdolgozatom háttérének megírásakor előzetesen is sokat tudtam már minderről, a szakirodalmak elolvasásakor tudásomat sikerült tovább mélyítenem. Könyvtárba, óvodába jártam kutatni, részt vettem múzeumpedagógiai foglalkozásokon, további megfigyeléseket végeztem. A dolgozatom megírásával párhuzamban családfakutatást is végeztem az interneten a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár honlapján, az ide kapcsolódó adatokat, összefüggéseket is leírtam, ezzel a ténnyel szeretném a szakirodalmak tartalmát erősíteni.

A kérdőívek felvételén kívül interjút is készítettem. Az interjúm alanya Halász Margit néni, szakmári lakos, akinek gyermekkorát még a paraszti kultúra szőtte át. Az interjúmban szeretném megtudni, hogy az interjúalanyom gyermekkorában hogyan, miként zajlottak a népi gyermekjátékok, kitől tanulták meg, milyen hatással volt ez rá további életére.

III. Fogalmi tisztázás

Népszokás: Népszokásnak nevezzük azokat a szokásokat, amely a parasztság életének történelmileg kialakult rendjében a társadalom más

osztályaitól és rétegeitől eltérő módon szabályozza a munkát, a társadalmi érintkezést, a környezetről való gondoskodást, a hétköznapi és az ünnepek egész rendszerét, tartalmát.¹

Népművészet: a dolgozó tömegek hagyomány alapján formálódó, a közösség ízlésvilága által meghatározott művészeti tevékenysége. Tárgykörébe tartozik a népzene, néptánc, népköltészet, népi színjáték, népi díszítő művészet.²

Ünnep: olyan különleges időszak (vallás- és néprajzi szempontból nézve „szent idő”), mikor a közösség a megszokottól eltérő módon viselkedik. Ünnepi szokásokat hajt végre, más előírásokat és tilalmakat tart be, mint hétköznapiakon. Létrejöttük fontos társadalmi szükségletet elégít ki, ünnepeket minden emberi kultúra ismer. A megszokott életritmus ilyenkor megváltozik, a napi munkahelyet ad az ünnepi cselekményeknek, melyek gyakran serkentő hatásúak (tánc, ének, versenyek, futás stb.), illetve a közösséget érintő múlt események, szóbeli vagy imitatív felidézésével a közösség összetartozásának tudatát fokozzák.³

Múzeumpedagógia: Múzeumi foglalkozás, foglalkozássorozat egy-egy téma tartalmilag sokoldalú, módszertanilag a gyermek aktivitására és kreativitására építő feldolgozása. A foglalkozás módszertani kimunkálása során hangsúlyos szerepet kap a tárgyalás (mely lehet történelmi, néprajzi vagy művészeti megközelítésű, a szerep-, a helyzet- és a dramatikus játék, és ezeken keresztül az érzelmi-gondolati átélés élménye).⁴

IV. Elméleti háttér

IV.I. Kalocsa története a XIX. századig

¹ <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-16.html> (2014. március 22.)

² Új Magyar Lexikon (1962): Akadémiai Kiadó, Budapest, 5. kötet Mf-R, 180. oldal

³ <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1049.html> (2014. március 22.)

⁴ <http://www.kislexikon.hu/muzeumpedagogia.html> (2014. március 22.)

Kalocsa a Solti-síkság déli részén elterülő Kalocsai Sárköz központja, a Duna-Tisza köze legrégebbi városa. Kalocsa nagyjából egyidős a magyar állammal, bár már a honfoglalás idején is lakott hely volt⁵. A kalocsai érsekséget első királyunk, Szent István alapította Kr. u. 1009 körül⁶. Asztrik püspök hozta a Szent Koronát Szent Istvánnak, így megkapta a kalocsai érsek jelzőt. A középkorban Kalocsa fontos kulturális központnak számított. A tatárjárás és a török megszállás Kalocsát sem kerülte el. Az érseki főméltóságok a törökök elől elmenekültek, majd a megszálló hatalom berendezkedett az akkori érseki várba.⁷ A város hírneve alábbszállott, a lakosság nagyobb része környező mocsarakban lelt menedékre vagy elköltözött más vidékre, a települések elpusztultak.⁸ E folyamatok mellett azonban meg kell említenünk néhány pozitív változást is. A törökök közvetítésével jutott el a paprika, kerámiaművesség hozzánk. Buda visszafoglalása után a település sorsa is tragikusra fordult. Az akkori gótikus főszékesegyház a tűz martalékává vált, a város szinte falusi képet öltött, visszafejlődött.

A Rákóczi szabadságharc után megkezdődött a város újjáépítése. Gróf Csáky Imre érsek, mint a város földesura szerződést kötött a telepesekkel és a helybéliekkel, amelyben új házhelyeket és kerteket jelölt ki. Az új lakossággal, a visszaköltözött régi lakosokkal, az elbujdosott törökökkel és az itt maradt etnikumokkal gyarapodott a város lakossága.⁹ Patachich Ádám, Patachich Gábor és Batthyány József kalocsai érsekek sokat tettek a mai városkép kialakításáért; felépült a mai barokk stílusú érseki palota, a főszékesegyház és az érseki könyvtár. A 19. század második felében az érsekek jóvoltából az oktatásra is nagy hangsúlyt fektettek.¹⁰

4.2. A kalocsai szállások és a *pota* néprajzi csoport kapcsolata

⁵ http://www.kalocsa.hu/rovatok/fomenu/varosunk/kalocsa_tortenete/szocializmus_rendszervaltas/ (2014. január 26.), összefoglaló Asbóth Miklós helytörténész munkájából

⁶ Koszta László (szerkesztő): Kalocsa történetéből, Kalocsa 2000, 9. oldal

⁷ Fejér Kati: Kalocsa kincse (2006), Kossuth Kiadó, 9. oldal

⁸ Báth János: A kalocsai szállások településföldrajza, Kalocsa, 1975

⁹ Pécsiné Ács Sarolta: Kalocsa népművészete (1973), kiadja Kalocsa város tanácsa, 31-32. oldal

¹⁰ Fejér Kati: Kalocsa kincse (2006), Kossuth kiadó, 25-29. oldal

A *szállás* szó más tartalommal bír Kalocsa környékén, mint az ország többi területén. A ma faluként élő, falunak számító kalocsai szállások a város 18. századi határaiban jöttek létre, a város parasztságának gazdasági telephelyeként. Ebben az időben Kalocsa környékét, vagyis a határát vizek, mély mocsaras földsávok taglalták. Napi ingázással szinte lehetetlen volt földjeiket megművelni. A parasztságnak új, gazdasági telephelyeket kellett létrehozni, az Alföld többi szétszórt alakzatú tanyáihoz képest csoportos településeket hoztak létre és ott is éltek egész évben. A szállások neve megőrizte a középkori formáit, esetleg valamiféle jelzöt tettek elé, például *alsó, felső, kis és öreg*. Így jöttek létre a ma is létező, ám erősen pusztulásnak indult szállások. A felső szállásokhoz tartozik Szakmár és vonzáskörzete, Keserútelek, Résztelek, ma Újtelek, Felsőerek, Alsóerek, Öregtény, Kistény, Gombolyag. Alsószállások: Homokmégy, Öregcsertő, Kiscsertő, Mácsai szállás, Alsómégy, Drágszél és Hillye. (A szakirodalom megírása óta sok település elpusztult. Ilyen például Ludas szállás, Szalontai szállás és Vörös szállás is.)¹¹

A kalocsai szállások népe és Kalocsa lakossága együtt különálló néprajzi csoportot alkotott, a környező helységekben *potáknak* nevezték őket. Gyakorlatilag az ő egységes különállásuk által született meg a kalocsai népművészet. Azonosságtudatuk magával hordozta a saját nyelvjárást, viseletük, népművészetük megalakulását. Házasságokat is egymás között kötöttek, ami még nagyobb egységbe kovácsolta ezeket a szállásokat. Ezt a tényt számos szakmári, homokmégyi egyházi irat is alátámasztja. Egységes vallási beállítódásukkal is erősítették összetartozásukat, az egyház hatása igen nagy volt ezen a vidéken. Szokásaik, ünnepeik igen különböztek a református Duna menti falvak népeitől, nem volt ez másképpen a népviselet

¹¹ Bárh János: Korai kalocsai hímzések, Népművelődési Propaganda Iroda, Budapest, 5. oldal

tekintetében sem. A nagyvirágos, tömött-varrásos hímzés éles ellentétben állt a reformátusok egyszerűbb népviseletével.¹²

4.3. A kalocsai népművészet

A kalocsai népművészet, ezen belül a népi hímzés, a viselet és a pingálás Kalocsa város és az úgynevezett szállásai hagyományos paraszti művészeti kultúrája.

A 19. század közepéig számottevő különbség nem mutatkozott a népviseletben a környező településeken. Az önállósodást ezen a téren a jobbágyfelszabadítás végrehajtása okozta. A paraszti réteg felszabadult a feudális jogi és gazdasági kötelezettségtől, amely a város földbérurának, az érseknek tartoztak. A termelési területük is megnőtt a mocsarak lecsapolásával. Ezen tények alapján az embereknek több idejük lett a tárgyaik díszítésére, népművészetük ápolására. Megnőtt a házilag és iparilag előállított tárgyak száma, elterjedt egyfajta jellegzetes stílus a környéken, javultak az életviszonyok. Ilyen tárgyak voltak például a festett parasztbútorok, általában sötétkék alapszínűek és virágokkal díszítettek. Elterjedtek a kalocsai fazekas tárgyak is, elsősorban otthoni használatra. A hímzéseket először ágyi anyagokra, vánkosra, lepedőkre készítették. A színvilága még inkább *szolid arcot* festett, színei a fehér, kék és piros, majd később a fekete is megjelenik. Öreghímzésnek vagy *ókalocsainak* is szokták még megnevezni ezt a hímzésvilágot.

Ezen népművészeti elemek mellett nem szabad kihagynunk a falfestés művészetét sem, ami igen jellegzetes a környékre, egyedülálló hazánkban. Eredete ismeretlen, a szállásokon, a ház homlokzatán, a szobák falán sűrűn mutatkozott.¹³

¹² Bárh János: Korai kalocsai hímzések, Népművelődési Propaganda Iroda, Budapest, 6-7. oldal

¹³ Bárh János: Korai kalocsai hímzések, Népművelődési Propaganda Iroda, Budapest

A huszadik század kezdetén a parasztságot sem kerülte el a polgárosodás folyamata. A paraszti stílus megvetetté, szégyellté vált. A legújabb színes, tarka, ma is ismert stílus a két világháború közt bontakozott ki. Ezt a folyamatot a parasztság legutolsó nagy fellobbanásának is nevezik. A stílusváltáshoz belső okok is vezettek, de külső oknak számított az értelmiségieknek úgynevezett *romantikus népműtő akciója*, ekkor jött divatba a népművészet országos szinten. Mint népművészeti központ, Kalocsán is fontossá vált az idegenforgalom fellendülése; 1936-ben Népművészeti házat létesítettek, ahova a népművészeti alkotások legszebb példái kerültek be. A helyi ifjakat táncsoportokba gyűjtötték, megalakult a *Gyöngyösbokréta*. A kalocsai népművészet, köszönve a sajtónak és reklámoknak, országos középontba került. A megrendelések egyre nagyobb számban jelentek meg, sokan szeretettek volna abban az időben egyedi, Kalocsán készült terméket vásárolni.

„*Ujat írjon kee, hogy ujan senkinek se lögyön*”- hangzott a felszólítás. Az író és hímző asszonyok egyre több egyedi, színes darabokat készítettek, ezt az új stílust a régiből származtatták, a legújabb stílus egyre naturálisabbá, élethűbbé vált. A hirtelen változást többféleképpen értelmezték a néprajzzal foglalkozó szakemberek.

A második világháború nem kedvezett a népművészetnek, ekkor háttérbe szorult. A fiatalok megunták a viseletüket, *kivetkőztek* a ruháikból. Ma már a fiatalok néptáncsoportok fellépésein, esetleg szüreti felvonulásokon húzzák fel újra elődeik ruhadarbjait. Az idősebb asszonyok, akik annak idején nem vetkőztek ki népviseleteikből, még ma is ragaszkodnak a ruhadarabjaikhoz.

1952-ben újjáalakult a Háziipari Szövetkezet, itt varrták ki az asszonyok a különböző ruhadarabokat. Így a kalocsai népművészet alkalmazott művészetté alakult.¹⁴

A kalocsai minta alkalmazása más dísz tárgyakon is megjelent. A kalocsai porcelán manufaktúrát 1971-ben alapították. Még ma is termelnek újabb és újabb kalocsai mintákkal festett termékeket. Manapság a kalocsai hímzés a reneszánszát éli. Egyre több modern szabású ruhán, árucikkeken jelenik meg a kalocsai minta. Számos külföldi, itthoni hírességek is szívesen öltöznék kalocsai hímzésű ruhákba.¹⁵ Sajnos ez a tömegtermelés negatív irányba is viheti a kalocsai népművészet értékét, hiszen bizottsági ellenőrzés hiányában bármit gyárthatnak a cégek. Ez év január 30-án a Hungarikum Bizottság Hungarikummá tette a kalocsai népművészetet, ezen belül az írást, hímzést a pingálást, és a város sajátosságához tartozó fűszerpaprika-örleményt is.¹⁶

V. A Kalocsa környéki népviselet

Néhány szóban szeretnék leírást adni a női és férfi parasztviseletről, hiszen a gyermekek ruhái, amiben fellépnek, rendszerint nem sokban különböznek a felnőttek népviseletétől. A kalocsai parasztnők viselete kétrészes volt. A szoknyák és a felső részek külön darabokból állottak. Népviseletük az idők során lényegében keveset változott. Legfőljebb anyagában finomodott és népi hímzéssel fokozatosan díszesebbé vált. A két világháború között selymesebb lett, a nagy színfoltos hímzés alkalmazásával pedig élénk színekben pompázott.

Női viseletek darabjai: fejdíszek, ingvállak, pruszlíkok, ujjasok, szoknyák,

¹⁴ Pécsiné Ács Sarolta: Kalocsa népművészete, Kalocsa, 1973

¹⁵ <http://www.nlcafe.hu/oltozkodjunk/20120418/sztarok-kalocsaiban/> (2014. március 29.)

¹⁶ www.porcelanfesto.hu/hirek.php (2014. március 29.)

kötények, gyöngysor. Ezek közül a gyermekviseletekre vonatkozó ruhadarabokat, kiegészítőket tárgyalnám részletesebben:

- **Fejdísz:** A legjellemzőbb fejdísz a lányokon a pántlika, amely több bukorból is állhat. Az évek során sokat változott a formája, ám az együttesek újra a lapos pántlikát alkalmazzák. Az asszonyok viselete a *fityula*, *fékető* és a kendő.

- **Ingváll:** az ingváll szabása és díszítése sokat változott az idők során. Az egyenes szabású ingnyakat a nyakfodor (*krézli*) váltotta fel. Ma már a japán szabású ingváll a legelterjedtebb, a gyerekek ruhadarabján megtalálható a nyakfodor.

- **Pruszlík:** (Mellény). A 30-as évektől vált egyre színesebbé, tarkábbá. Ezek csokros díszítésűek. Az író és hímző asszonyok egy viselet megalkotásakor figyelnek arra, hogy a kötény, ingváll, pruszlík képe egységes egészet alkosson.

- **Szoknyák:** E vidékre a *bőszoknyázás* és *sokszoknyázás* jellemző. Az alsószoknyák olcsóbb anyagból készítették el, ezeket beráncolják, keményítővel tartósabbá teszik. A felsőszoknya a következő anyagokból áll, aszerint, hogy ki, milyen alkalomból viseli: szövet, kasmír (*kázmér*), selyem, plüssbársony, brokát, hétköznapiak pedig karton, illetve parkett anyagok.

Férfi viseletek darabjai: kalap, gatyá, *undercik*, kalap, ing, mellény, hosszú szárú csizma, előke, kézelő, ingnyak. Az *undercik* (*őtike*) zárt nyakú hosszú ujjú általában sötét színű, selyemből készült kabát. Zsinórozással díszítették. A vendégrészek, az előke, kézelő és az ingnyak új, *tömött-varrásos* vagy még *riselines* különálló viseletdarabok, a könnyebb tisztítás végett patenttal rögzítik az inghez.¹⁷

VI. A Kalocsa környéki táncok, népdalok, a város táncélete

¹⁷ Pécsiné Ács Sarolta: Kalocsa népművészete, Kalocsa, 1973, 69-86. o.

Kalocsa vidéke a magyar népművészet egyik legvirágzóbb központja. Ahogy a népviselete, úgy a tánc kultúrája is megújult az első világháború után. A huszadik században több lehetőségük adódott a fiataloknak a táncra. A táncmulatságok gyakorisága az aktuális évszak, az idénymunkák és az egyházi ünnepek határozták meg. Bálokat a nagyobb ünnepek alkalmával rendeztek. Húsvétól szüretig nem tartottak, kivéve valamilyen ünnep meglétekor, ilyen volt a Pünkösöd, Úrnapja és a szállások búcsúja. Az őszi betakarításokat követően kezdődtek újra a rendszeres táncmulatságok. Bőjti időszakban és Adventkor viszont ezek már rendszerint elmaradtak. Más tájegységekhez képest a Kalocsa környéki táncok frissebbnek, mainak tűnnek. Ezek tulajdonképpen a más vidéken is megtalálható legjellegzetesebb magyar néptáncok helyi változatai. A kalocsai táncok legfőképp a lassú csárdás, a friss csárdás és a mars részből állnak. A lánykarikázókat, helyi nevén a *fércelőket* énekszóra táncolták zenei kíséret nélkül. A lakodalmi mutatványos férfitánc, a söprűtánc, a kanásztáncok, vagyis a botos táncok rokona.¹⁸

A legjellegzetesebb, összesen körülbelül 200 kalocsai népdalt, kibővítve nemrég újra kiadták *Kalocsa kertek alatt...* címmel. Cserey József népdalgyűjtő munkáját Bencze Károlyné egészítette ki.¹⁹ Ezen kívül Pécsiné Ács Sarolta rögzítette a Kalocsa környéki gyermekjátékokhoz, körjátékokhoz kapcsoló dalokat kottával együtt. Mára a hagyományok őrzése, a népviselet megfelelő használata nagyrészt az oktatásra, és a táncegyüttesekre hárult át.

1948-ban a Pécsi testvérek, Pécsi Erzsébet és Pécsi Sándor megalapították az első gyermek táncegyüttest Kalocsán, március 15-én nagy sikerrel mutatkoztak be a Városi Színházban. 1950-től Pécsiné Ács Sarolta is csatlakozott hozzájuk. A sikerek egymás után következtek, megyei és

¹⁸ DVD Kiadvány: A kalocsai szállások táncai és táncélete, kiadja a Hagyományok Háza, 2007.

¹⁹ Kalocsai kertek alatt..., Kiadja a Kalocsa Népművészetért Alapítvány, 2011, 4. bővített kiadás

országos versenyeken vettek részt. 1960-tól a tánccsoport az Ének-zenei iskolában folytatta tovább működését. Az évek során külföldre is kijutottak, a 80-as években szűnt meg az együttes.

A Kalocsai Népi Együttes jogutódja a Kalocsai Hagyományőrző Néptánc Egyesület. 1967-ben különböző csoportok egyesülésével jött létre a Kalocsai Népi Együttes. Vezetőik közé tartoztak Pécsiné Ács Sarolta, Tóth Ferenc, Cserey József, Bencze Károlyné. Tavalyi évtől vezetője Cselik Mária Fülöp Ferenc-díjas Népművészet Mestere és Dr. Kovács Istvánné Sztakó Éva. Az együttes feladata, hogy Kalocsa és környékének szokásait, táncait színpadra állítsa. Számos alkalommal megjelentek külföldön is. Jártak Törökországban, Hollandiában és Németországban is. Kulturális rendezvényeken is részt vesznek. 2010-ben nyolcadik alkalommal szerezték meg a kiváló minősítést. Kalocsa városában még négy tánccsoport és két alapfokú művészeti iskola működik.

1. Piros Rózsa táncegyüttes: Az 1980-as években alakult a Háziipari Szövetkezetből, ahol a lányok, asszonyok maguk hímeztek, pingáltak és szerették volna népviseletüket, táncukat maguk képviselni. Az évek során kaptak Nívó díjat, a Kiváló minősítést, külföldön is jártak.

2. A Kalocsai Bokréta Népművészeti Egyesület 1990-ben alakult Tóth Ferenc vezetésével. Öt csoportot alakítottak ki, itt óvodásoktól kezdve az ifjúságig minden korosztály megtalálható volt. Halála után Farkas Éva, majd az Illés házaspár vette át a „Gyerökök” és az Ifjúsági csoport vezetését. Sorra nyerik el a különféle díjakat.

3. Göröm Kamara együttes

Kalocsai táncokon kívül erdélyi táncokat is feldolgoznak. Ez az együttes is kapott Kiváló minősítést és Nívó-díjat. Ma *Csajgorás* néven működnek. Vezetőjük Illésné Koszta Krisztina és Illés Zoltán táncoktatók.

4. Cigány Együttes- Igaz szív- Kalocsai Roma fiúk

A városban először alakult roma együttes. Sok vezetőváltás és felbomlás után lettek a Kalocsai Roma fiúk, rendezvényeken és fesztiválokon megjelennek.

5. „Hétszínvirág” Alapfokú Művészetoktatási Intézmény

6. Liszt Ferenc Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (AMI)

Ehhez kapcsolódó szakirodalmat 2011-ben adták ki, azóta változások lépbe be. A Hétszínvirág Alapfokú Művészetoktatási Intézmény megszűnt, a csoportok működésüket a Liszt Ferenc Alapfokú Művészetoktatási Intézményben folytatták tovább.²⁰ A város kulturális rendezvényein a város táncegyüttesei is fellépnek és a környékelieké is. Ezek a rendezvények a következők: Szent Iván-éji mulatság, Duna menti folklórfesztivál, Paprika fesztivál, Május 1.²¹

VII. Kalocsa környéki népi gyermekjátékok

A kalocsai és környéki gyerekek játékait, eszközeit meghatározták a vidék terményei, természeti adottságai és az évszakok. A gyerekek játszótere legfőképp az udvar, a legelő és csaltosok voltak. Télen a kemence mellett készítették el csuhé játékaikat. A kalocsai és Kalocsa környéki gyerekek mondókái, gyermekdalai, körjátékai kapcsolódtak az aktuális ünnepélyhez, évszakhhoz.

A korosztályok nem különültek el élesen. A nagyobb, iskolás gyerekek magukkal vitték kisebb testvéreiket, vagy a szomszéd gyermekeket, akiket párfogásukba vettek, amíg a szülők dolgoztak. Ezzel szemben vasárnap délutánonként a nagyobb gyerekek már egy csoportba tömörültek, fiúk lesték a kocsmaajtókat, hiszen ha egy idősebb legény megszólította őket, sokat jelentett az számukra.

²⁰ Bencze Károlyné Szellemi örökségünk, 2011, Kalocsa, 20-38. oldal

²¹ Bencze Károlyné: Népszokások a Kalocsai Sárközben, 2010, Kalocsa 23-24

Az ölbeli kisgyerekeket gyakran pólyákba kötötték, ami igen előnytelen volt a gyermek számára, hiszen rendkívül akadályozta mozgását és értelmi fejlődését. Ezen a téren az idők folyamán folyamatos minőségi változás mutatkozott. Játékeszközeik azon tények alapján változtak, hogy ki milyen családba született. A szegényebb kisgyermeknek maguk a szülők készítettek egyszerű játékot csumából, fából, rongyból és szeretetből. A gazdagabb szülők gyermekeiknek mesteremberekkel készítettek kisedényeket vagy a boltból vásárolt játékszerek is előtérbe helyeződtek. A kisgyermeket édesanyjuk mondókákkal csitította, szórakoztatta.

Ölbéli játékok voltak a ringatók, csiklandozók, tapsikolók, lovagoltató játékok.

A népi gyermekjátékok igen változatosak. Hiszen, ha egy tanító hozott más vidékről egy játékot, annak kialakulhatott többféle változata is. Ilyen játékoknak többféle elnevezése is lehetett. Pécsiné Ács Sarolta csoportosította könyvében a Kalocsa környéki gyermekjátékokat helyszín és évszakokhoz kötődően. Játékok voltak az iskolák udvarán, Böjti játékoknak is nagy jelentőséget tulajdonított. Fontos helyszínnek számított a birkalegelő és a libalegelő. A nagyobbak már énekes-táncos társasjátékot folytattak. Az utánzó játékok tartalmát a felnőttek világából merítették. Rendeztek siratót, a legmozgalmasabb utánzó játéknak a kislakodalmas számított.²²

VIII. Kalocsai híres művesek, ismert emberek

Meg kell említenem néhány fontos néprajzkutatót, hímző asszonyt, tánctanárt, akik nagyon sokat tettek azért, hogy ennyi információ az utókorra, miránk maradjon. Maradandó munkáik a mai időkben is még nagy hatást tettek a város táncgyűjtéseire.

²² Pécsiné Ács Sarolta: Népi gyermekjátékok Kalocsa környékén (1978), Kiadja: Kalocsa város tanácsa V. B., 8-19., 27., 55., 113. oldal

1. **Dr. Báráth János** - néprajzkutató: 1944-ben született Jánoshalmán. Kalocsán végezte el a gimnáziumot, az egyetemet pedig az ELTE történelem-néprajzszakán. 1968 és '70 között muzeológusként dolgozott Kiskunhalason. A Viski Károly Múzeum igazgatója is volt. Kecskeméten is dolgozott. A Szegedi Egyetem antropológiai szakán tanított. Kutatási területe legfőképp a Duna-Tisza köze és Székelyföld.²³

2. **Bencze Károlyné Borbényi Éva** - pedagógus, népdalgyűjtő: 1934-ben született Kalocsán. Tanulmányait szülővárosában, Fehérváron és Pécsen végezte. Tanított a Kertvárosi Iskolában 1996-ig. Neki köszönhetjük, hogy 1988 és 2000 között az alsó tagozatban megkezdődött a néptánc-oktatás. A város kulturális életében is tevékenykedett. Kalocsai együtteseket vezetett, 2006-ban ő alapította meg a Mezei Virágok Népdalkört. Helyi népszokásokat gyűjtött, könyveket adott ki, sőt 2009-ben húsz dallal bővítette a *Kalocsai kertek alatt...* című népdalos könyvet. Munkásságát meg is jutalmazták, sorra nyerte el a különféle díjakat. Tavalyi évben, betegségben hunyt el.²⁴

3. **Tóth Ferenc** - tánctanár (1930-1998): Munkássága meghatározó nyomott hagyott a néptánc együttesek életében. Nagyon értett a gyerekek nyelvén, sok újítása ismeretes szerte az országban. Munkásságáért *Örökségdíjat* kapott, majd 1998-ban megkapta a Magyar Köztársaság Ezüst Érdem-keresztjét. A környékünkön leginkább Tóth Feri bácsiként emlegetjük.²⁵

4. **Kovácsné Király Ilus** - mintaíró, tervező hímzőasszony: 1886-ban született Kalocsán paraszti családba. Fiatal lányként a mezőket járva megfigyelhette a mezei virágokat. Hímzett munkáiban ihletett merített az *ókalocsai* mintákból, a francia divatlapokból. Ebből származtathatjuk a *riselint*, vagyis a *riseliőt*.

²³ <http://www.bacstudastar.hu/barth-janos> (2014. február 8.)

²⁴ http://www.muharay.hu/index.php?menu=2&h_id=384 (2013. március 16.)

²⁵ Bencze Károlyné: Szellemi örökségünk, Kalocsa 2011, 30-30. oldal

Lányával alapítója volt a Háziipari Szövetkezetnek. 1953-ban megkapta a *Népművészet Mestere* címet.²⁶

IX. Nagyasszonyunk Katolikus óvoda

IX. 1. A Pedagógiai Program bemutatása a népi hagyományok ápolására vonatkozóan

Az intézmény adatai:

Alapító, fenntartó neve: Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek

Az intézmény hivatalos neve: Nagyasszonyunk Katolikus Óvoda Általános Iskola Gimnázium és Kollégium

Rövid Neve: Nagyasszonyunk Köznevelési Intézmény

Az intézmény igazgatója: Koczás Emma M. Eszter nővér

A tagóvoda megbízott vezetője: Schuckné Balázs Ágnes

Az intézmény feladat ellátási helye: 6300, Kalocsa Asztrik tér 1.

A Nagyasszonyunk Katolikus Óvoda vezetői nagy hangsúlyt fektetnek az egyházi és a népi hagyományok ápolására, hogy a gyerekek minél jobban megismerkedjenek vele. Hiszen egy-egy egyházi, katolikus ünnepélyt, például a karácsonyt is megtartották a paraszti népek betlehemezés formájában. Az óvoda, mint egyházi intézmény sajátossága, hogy az óvodai életet átszövi a kereszténység szellemisége. Az óvoda vezetői így fontosnak tartják, hogy a dolgozók (óvopedagógusok, dajkák) személyes példamutatásával adjon a gyermeknek ismeretet Isten szeretetéről. A keresztény gyermekképpnek megfelelően tűzik ki nevelési céljaikat. Ezek közé tartozik az, hogy a gyermek érdeklődő, nyílt legyen a világra, szeresse társát, ismerje meg a keresztényi értékeket. Az óvoda továbbá kitűzte egyik céljául, hogy a gyerekeket családi környezet vegye körül, ezt az itt dolgozók biztosítják. Fontos a gyermeki én kibontakozása és a tevékenységben megvalósuló tanulás is.

²⁶ Bencze Károlyné: Szellemi örökségünk, Kalocsa 2011, 6. oldal

Az óvodai nevelés feladata, hogy a gyermek testi-lelki szükségletét kielégítse: a hitre nevelés erősítése, az egészséges életmód kialakítása, az érzelmi, erkölcsi nevelés közösségi nevelés biztosítása, az anyanyelvi nevelés, értelmi fejlesztés és nevelés, az integrált nevelés megvalósítása és az esélyegyenlőség biztosítása. Az érzelmi, erkölcsi és közösségi nevelés céljainál megtalálhatjuk azt, hogy hagyományaink ápolása, jeles napok feldolgozása, a szülőföldhöz való kötődés megalapozzák, felfedezzék a környezetükben a szép és jót.

Az óvoda kapcsolatot tart fenn a „*Hétszínvirág*” Alapfokú művészeti iskolával. A művészeti tevékenységeknek személyiségformáló erejük van. A művészetnek mindig van egy produktuma, ami embertől embernek szól. A feladatuk, hogy az óvodai nevelést kiegészítsék esetleg más lehetőségekkel is. Továbbá feladata közé sorolja, hogy a szülők bekapcsolódjanak a táncházak szervezésével. Az óvoda a közművelődési intézményekkel fenntartja a kapcsolatot: könyvtárral, múzeummal és művelődési házzal is. Ezekkel az intézményekkel kapcsolatos programokat az óvoda faliújságján is közzé teszik.

IX.2. Jeles napok, ünnepi szokások leírása az óvodára vonatkozóan (állami, egyházi ünnepek, népszokások)

Ősz: VENI SANCTE (Évnyitó szentmise)

Terményáldás

Október 8. Magyarok Nagyasszonya

Október 23: Nemzeti Ünnepe

November 1: Mindenszentek ünnepe

November 2: Halottak napja

November 5: Szent Imre

November 11: Szent Márton

November 19: Szent Erzsébet

Karácsonyi Ünnepekör:

Advent I-IV. vasárnapja: - Advent kezdete

- Szent Miklós nap
- Angyali Üdvözlés napja
- szálláskeresés
- Karácsony

Karácsonyi Idő: - Újév

- Vízkereszt- Három királyok ünnepe

Évközi idő: Évközi II-VIII. vasárnap: - Február 2.- Gyertyaszentelő

Boldogasszony

- keresztkedések
- Farsang

Húsvéti Ünnepekör

Nagyböjt – Hamvazószerda

– József nap - Apák napja

– Március 15. Nemzeti Ünnepe

Húsvéti idő: - Virágvasárnap

- Keresztút

– Nagyhét

– Húsvét

Húsvét utáni idő: - Anyák napja

– az óvoda védőszentje

– Pünkösd

IX.3. Drámaórák

Mácsai Annamária óvónő immáron a harmadik éve tartja drámaóráit, ahol a foglalkozásain belül feldolgozza a Kalocsa környéki népszokásokat, gyermekjátékokat. Céljai közé tartozik a jeles napok hagyományainak megismertetése, dramatikus utánzások elsajátítása, helyzetfelismerés, rögtönzés, cselekményalkotás, némajáték, önismereti fejlesztés és a közösségi nevelés. Képességfejlesztési céljai közé tartozik az alkotóképesség elmélyítése, tér és időérzék fejlesztése és a mozgásfejlesztés. A drámaórák anyagának szempontjából leginkább a helyi hagyományokat veszi alapul, de előfordul más tájegységről való szokások eljátszása is. Ő heti egy alkalommal foglalkozik a középsősökkel és a nagycsoportosokkal. Nagycsoportosokkal szokott feldolgozni egy-egy népszokást, például a Márton Naphoz tartozókat, és színpadra is viszik őket, ahol a szülők is megnézhetik gyermekeik előadását. A népszokások, amiket feldolgoznak, a „Zöldágjárás”, vagy *Villőzés, Vízigéző, Három királyok, Szálláskeresés, Búzaszentelés, Püinkösdölés* és az iskolásokkal a *Gergely-járás*. A gyerekek az ünnepségek eljátszásakor kapnak hozzá illő ruhát, lányok alsószoknyát, selyemszoknyát. Ezen órák költségvetéseit az óvoda önállóan oldja meg, ám gondolkodnak további fejlesztésben, pályázatokban. A gyerekek élvezik a népszokások bemutatását, a népviseletbe is szívesen beöltöznek.

A területi gyakorlatom időtartalmában beleesett a farsangi időszak. A nagycsoportosok gyermeklakodalmast adtak elő helyi népszokásokhoz híven, egyik különlegességének az számított, hogy a vőlegényt lány játszotta el, a menyasszonyt pedig egy fiú. A gyerekek nagyon szeretnek ezekbe a népi ruhákba öltözni, hiszen lelki sajátosságai közé tartozik az átváltozás szeretete.

²⁷ Pedagógiai Program Módosítása, Nagyasszonyunk Katolikus Óvoda, 2013

Amely műsor teljes folyamatát volt szerencsém látni, az nem kötődött a népszokásokhoz, ugyanis Szent István király koronázását adták elő a város színházában. Az óvónő kiemelten figyel a ruhák összeválogatására, hiszen a lehetőségekhez mérten törekszik az autentikusságra. Az óvónő munkáját segítik a csoport óvónői, a dajka és az óvodavezető is.

IX. 4. Múzeumpedagógiai foglalkozások

Az intézmény nagycsoportosai rendszeresen részt vesznek a város múzeumának múzeumpedagógiai foglalkozásain.

A Viski Károly Múzeum a Kalocsai Sárköz tájmúzeuma. Igazgatója Romsics Imre. A környék gazdag régészeti leletekben. A múzeumi tárgyak száma meghaladja a százezer darabot. A gyűjtőterülete megegyezik az egykori Kalocsa környéki szállások területével. A múzeumban találhatóak többek között néprajzi, történelmi, régészeti, természettudományi gyűjtemények, korabeli fotók. Könyveket is folyamatosan adnak ki.

A múzeum 1980-as évek elején tartotta meg az első múzeumpedagógiai foglalkozását. A rendszerváltás után is voltak kezdeményezések, a 90-es években csak a Speciális Általános Iskola tanulóinak adtak ilyen órákat, változás 2006-ben történt, amikor a többi intézmények felé is nyitottabbá váltak. Ekkor fogalmazódott meg a tudatos, tervszerű, rendszeres múzeumpedagógiai foglalkozások ötlete. Az óvónőkkel, pedagógusokkal több konzultációt folytattak a múzeum kínálta lehetőségekről és az intézmények esetleges igényeiről, így a múzeum tudományos eredményeinek felhasználásával, a pedagógiai alapelveknek megfelelően, az életkori sajátosságokat figyelembe véve tervezik a foglalkozásokat, melynek a legfőbb célkitűzései: ismeretbővítés, szemléltetés, motiválás, aktivizálás, tradicionalitás, szintetizálás, komplexitás. A kalocsai gyerekek mindegyik korosztályának kínálnak múzeumi órákat és szabadidős foglalkozásokat.

Megfogalmazott céljaiban beletartozik a hagyományápolás, a néphagyomány átörökítése a gyerekek érzelmein keresztül, érdeklődésük felkeltése a hagyományok és a múzeum értékei iránt, és a hagyományápolás segítse elő a mozgás-, a zenei-, a vizuális kifejezőkészség és viselkedéskultúra fejlődését. A legfiatalabb korosztály, akikkel foglalkoznak azok a nagycsoportosok. A kalocsai óvodákon kívül a környék óvodásai is

ellátogatnak az eseményekre. Az igazgató külön hangsúlyt fektet arra, hogy ezek a foglalkozásoknak az anyaga kizárólag kalocsai legyen. Ezeket a programokat Romsics Imréné rögzítette. Ennek a korosztálynak külön programot terveztek *Szent Istvántól- Szent Ivánig* címmel, a jeles napokhoz kötik a foglalkozások tartalmát.

A következő ünnepeket, jeles napokat, szokásokat dolgozzák fel:

- Szent István nap (új kenyér)
- Szüret
- András-napi vásár
- Disznótor
- Karácsony
- Vízkereszt
- Farsang
- Húsvét
- Szent György nap
- Szent Iván nap

Az eszközöket, az anyagokat, ha csak tehetik helyi kereskedőktől vásárolják meg. Arra is nagy figyelmet fordítanak, hogy a gyerekek természetes, itthon is megtalálható anyagokkal foglalkozzanak (raffia, vessző, szalma, stb). A múzeum épületének adottságai miatt ezeket a foglalkozásokat több teremben tartják meg, erre külön fogadótermük nincsen. Ezeket a foglalkozásokat a múzeum dolgozói vezetik, akik ezen a környéken élnek, ők maguk is tagjai a *pota* néprajzi csoportnak. Több változtatás után alakult ki a foglalkozás felépítése. Három helyszínen, lépcsőzetes kezdéssel, forgószínpadszerűen zajlanak az órák:

1. Báb- és dramatikus játék

2. Ételkészítés

3. Kézművesség

A dramaturgiai részeket az első emelet egyik kiállító termében tartják meg, ennek eszközei a fakanálbáb, amely különböző karaktereket

képviselnek. Az igazgató úr, látva a gyerekek reakcióit, úgy döntött, hogy minden foglalkozáson ugyanazok a karakterek térnek vissza. Az előadás anyaga mindig kötődik az aktuális témához. Ezek a bábjelenetek nem hosszúak, motiváló funkciót töltenek be. Az átváltozás, a beleélés képessége nagy segítséget adnak a gyerekeknek, hiszen így élik át ezeket a történeteket. Az igényes eszközök, díszletek ezt segítik elő. Valamikor ezek a bábelőadások interaktívrá sikerülnek, a gyerekek segítenek a szereplőknek, tanácsot adnak nekik. Az előadás után dramatikus játékok következnek az adott szokásokkal megfelelő tartalommal. A gyerekek a körjátékok, népi játékok eljátszásánál aktivizálódnak, sokkal intenzívebben élik át a régi népek, elődeink szokásait. Itt kapnak megfelelő eszközöket is, ilyen a *bőszoknya*, kalap, kendő, fejdíszek, stb. A játékok megtervezésénél figyeltek arra, hogy minden gyermek egyenlő jogú szerepet kapjon. Ezeknél a dramaturgikus játékoknál igen nagy a hatás. Fejlődik az érzelmi világuk, a szociális képességeik, sokkal intenzívebben, hatékonyan, indirekt módon ismerkednek meg a környék hagyományaival, itt alapozzák meg a gyerekekben a hagyományok iránti tiszteletet és a hazaszeretetet. A mozgáskultúra is nagy szerepet kap ezekben a játékokban. A legfontosabb, hogy a gyerekek élvezik ezeket a játékokat, könnyen beleérzik magukat a különböző szerepekbe. A foglalkozás többi része már a földszinti termekbe folytatódik. A tapasztalat útján történő megismerkedés kihat az egész foglalkozásra. Az ételkészítés során megismerkednek a környék gasztronómiai szokásaival, ezekben maguk is részt vesznek, például tésztát nyújtanak. Helyi vállalkozók is segítségre vannak. A kézműves foglalkozáson készített munkákat a gyerekek hazavihetik, ezt az igényt a múzeum múzeumpedagógiai foglalkozásaival szemben állították fel. A kiadvány leírja pontosan a tíz program menetét, anyagát kottával,

képekkel hozzáfűzve. A farsanghoz kapcsolódó foglalkozást szeretném részletesen tárgyalni ezen az oldalon:

A farsang időszaka vízkereszt napjától hamvazószerdáig tart. Ebben a téli időszakban rendeztek a paraszti népek bálakat, mulatságokat, itt találkoztak rokonainkkal, ismerőseikkel, fontos társas összejöveteleknek számított. A fonóházak fontos helyszínnek számítottak a fiatalok életében. A szövés, varrás mellett legtöbbször játszottak, szórakoztatták egymást. Más szálláson elő legények nem jöhettek mindig, erre is volt egy szokásrend. A farsangi időszakot háromnapos bál zárta le. Farsang alkalmával nem tartottak lakodalmat. A gyerekek kifsarsangot rendeztek. A bábelőadás szereplői: Miska bácsi, Jankó, Juliska és az állatok. A történet szerint Miska bácsi, a lányát, Juliskát nem engedi el udvarlójával a farsangi multságba. Az állatok meglátnak egy ördögöt, ellátogat Miska bácsihoz is. Szemére veti, hogy nem engedte el a lányát multságba, meg is fenyegeti, hogy elviszi a lányát. Az öreg belátja, hogy jobban járt volna, ha Jankó viszi el a lányát a farsangra. A történet tetőfokán az ördög leleplezi magát, ő maga volt Jankó. Miska bácsi így már elengedi Juliskát a bálba.

A játék szereplői gazdasszony, fiúk, lányok. A fiúkat, lányokat kétfelé osztják, lányokkal sütést játszanak mozgással, mondókával egybekötve. A végén leánynak öltözött fiú érkezik, kiderítik, hogy ő mégis csak fiú. Bejön a többi fiú, lánykéretős körjátékot játszanak dallal. A kézműves foglalkozáson busóálcot készítenek kartonra, színes zsírkrétával és gyapjúból, amit haza is vihetnek. A farsang kiemelkedő édességét, a csörögefánkot készítik el, majd meg is eszik helyben a gyerekek.²⁸

X. Kutatási eredmények

²⁸ Romsics Imre-Katus Gabriella-Romsics Imréné: Szent Istvántól Szent Ivánig, Print 2000 Nyomda Kft, Kecskemét, 2013., 2-18. oldal

A szakirodalmak áttanulmányozása és a kutatómunkák elkészítése után, a tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy Kalocsa városában igen erős a népi hagyományőrzés. Ez a tény annak is tudható be, hogy maga a Kalocsa környéki népművészet és azon belül az első paraszti stílus kialakulása is csak a 19. század második felére tehető, ami hazánk történelméhez és a többi tájegységhez képest fiatalnak számít. A felnövekvő generációk folyamatosan alakítottak, újítottak elődeik népviseleti szokásain. Számos kulturális műsorok, programok köthetők a népi hagyományok tiszteletéhez, az oktatási intézményekben legtöbbször megtalálható a néptánc oktatás. Nincs ez másképpen a Nagyasszonyunk Katolikus Óvodában sem.

Interjú

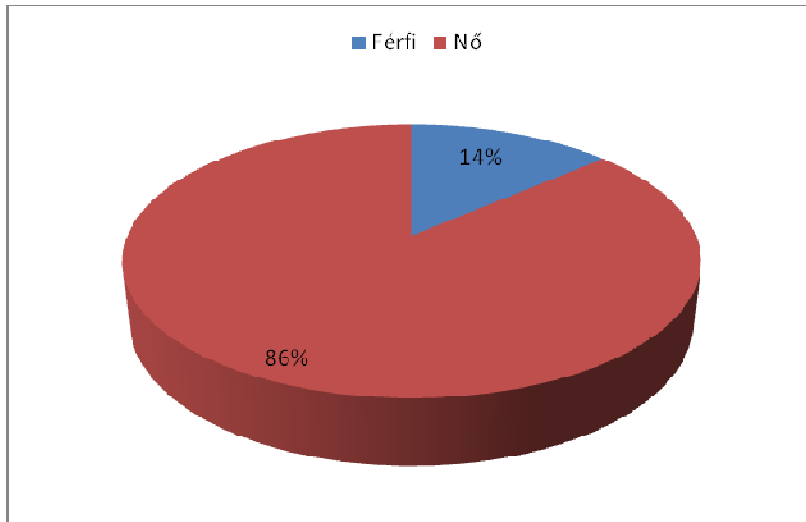
Margit néni talán ahhoz az utolsó élő generációhoz tartozik, akiben még elevenen él a paraszti élet sajátosságai. A gyerekjátékokra igen jól emlékezett, ennek személy szerint nagyon örültem. Az interjúm összeállításakor azt feltételeztem, hogy a népdalokat az interjúalanyom az édesanyjától tanulta, ám beszélgetésünk végén rájöttem, hogy Margit néni gyermekkorai játékait valószínűleg kortársaitól sajátította el, nagylány korában a Kalocsa környéki népdalokat barátnőitől tanulhatta, mikor vasárnap délután, a szokások szerint felöltöztek „*valahova mönős*” ruhába, úgy mentek végig az utcán. Az interjú során felmerültek újabb megbeszélnivalók, ilyenkor alkalmazkodtam a helyzethez, a témához kapcsolódóan újabb kérdéseket tettem fel az interjúalanyomnak.

A kérdőív feldolgozása

A kérdőíveket a Nagyasszonyunk Katolikus Óvoda nagycsoportosainak szüleivel töltöttem ki. A választásom okai közé sorolom azt a tényt, hogy a területi gyakorlatomat a nagycsoportosoknál tettem meg, a szakdolgozatom szempontjából előnyös volt látni a múzeumpedagógiai foglalkozásokat és a drámafoglalkozásokat, mivel a nagycsoportosok részesülnek ezekben.

Kutattam a szülők neveltetési háttérét, véleményüket, és ennek függvényében gyermekeiket milyen neveltetésben részesíti a hagyományőrzéssel kapcsolatban.

1. Nemek aránya

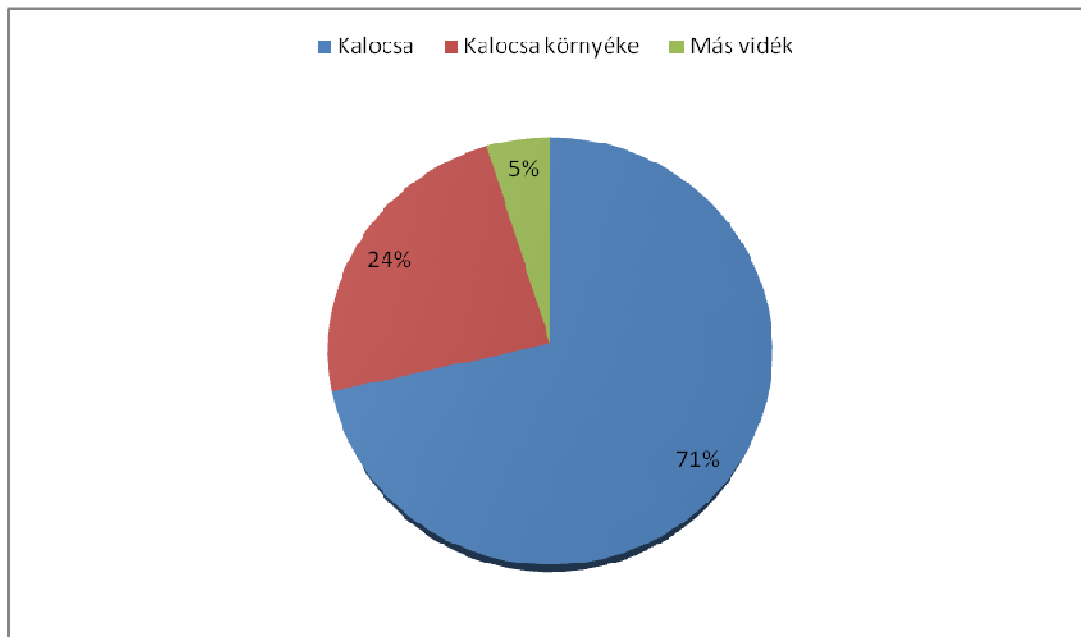
2. Az alanyok munkahelye

Ennél a pontnál kértem, hogy írják le a munkájukat. A szülők közül heten pedagógusok, a legnagyobb része adminisztratív, irodai munkakört tölt be, értelmiségiek, ketten vendéglátásban dolgoztak, két szülő a végrehajtásban vállalt munkát, egy szülő pedig nemzetközi kamionvezető egy pedig a mezőgazdaságon belül agrármérnök.

3. A szülők lakóhelye gyermekkoruk legnagyobb részében

Ennél a kérdésnél fel szeretném tární, hogy ki az, aki ezen a vidéken nevelkedett, feltételezem azt, hogy annak a vidéknek néphagyományaiival ismerkedett meg gyermekkorában. A megjegyzésekből megtudtam, hogy aki nem kalocsai hagyományőrzéssel találkozott gyermekkorában, az egyik szülő sváb szokásokat ismert meg. A többségük Kalocsa városának, illetve a

környék lakosai voltak gyermekkorukban. Két szülő állandó lakhelye a környékben található, a többiek Kalocsán laknak.

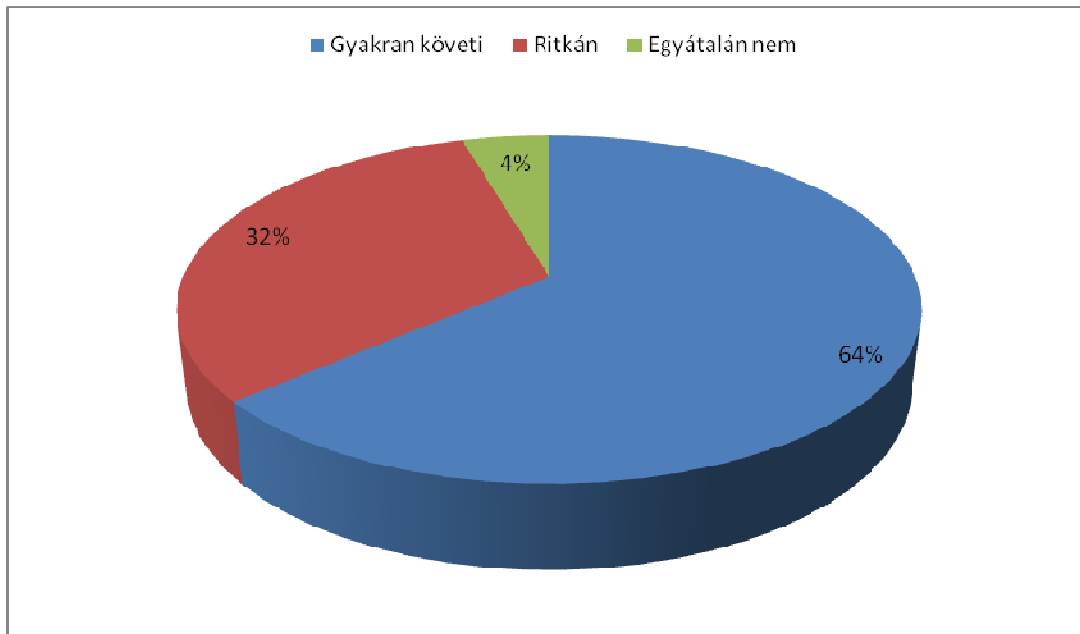

4. Mennyire követik nyomon a város életével kapcsolatos eseményeket?

Ebbe a kérdésbe az is beletartozik, hogy mennyire követi nyomon a város kulturális eseményeit, azon belül a város táncéletével kapcsolatos eseményeket.

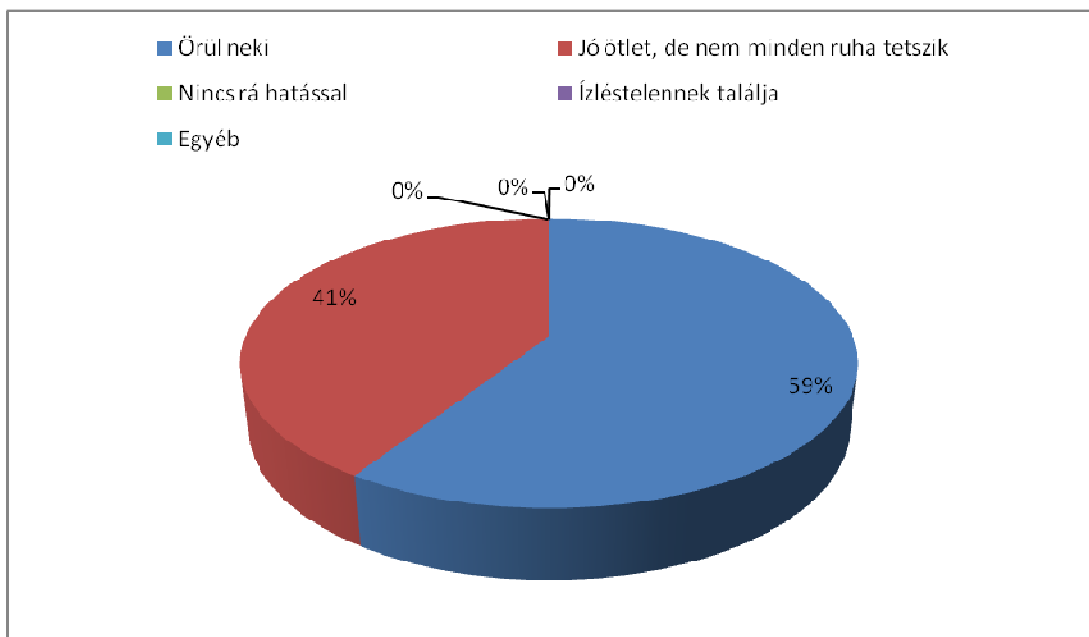
A szülők legnagyobb része, 63%-uk gyakran követi. Egy szülő található, aki egyáltalán nem követi, munkája gépkocsi-vezető. Valószínűleg a munkájából adódóan nem teheti ezt meg, nem azért, mert nem

érdekli.

5. Mit gondolnak a kalocsai minta elterjedéséről a divatban?

Ennél a kérdésnél azt szerettem volna megtudni, hogyan állnak hozzá a szülők ahhoz a tényhez, hogy a kalocsai minta elterjedt a divatban is, hiszen ezek az adatok közlik az ízlésvilágát, mennyire szeretik az autentikusságot, az eredetiséget. A vélemények megoszlanak ebben a kérdésben. A szülők 59%-a örül ennek a folyamatnak, 41%-uk is, de nem mindegyik ilyen ruha tetszik nekik. Mindenesetre az elmondható, hogy pozitív a hozzáállásuk, hiszen egy szülő sem jelölte be azt, hogy ízléstelennek találná.

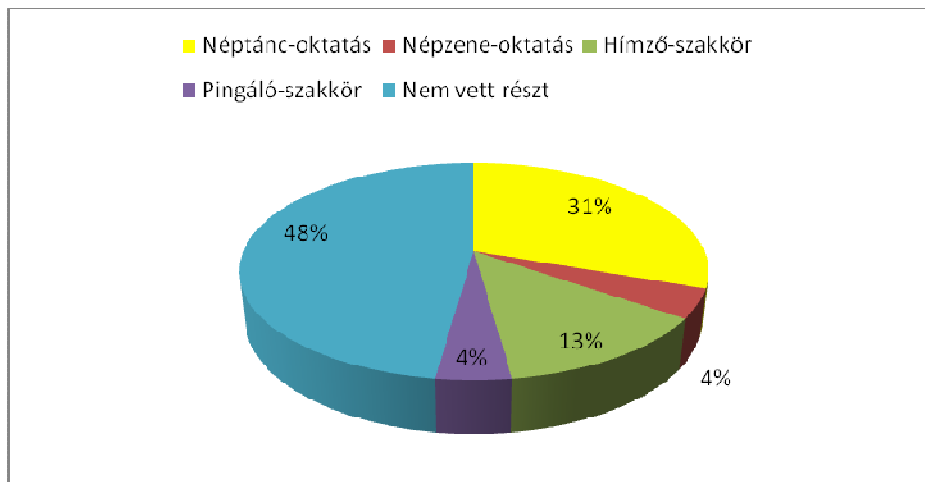

6. Alanyok hozzáállása a néphagyományokhoz

Ennél a kérdésnél azt szerettem volna megtudni, hogy aktív vagy passzív a hagyományápolás. A szülők összesen 59%-a, tehát a nagyobb része ápolja a népi hagyományokat valamilyen szinten. 32 %-a passzivitás mutat, vagyis szereti őket, de nem ápolja.

7. Az alanyok gyermekkori néphagyománnyal kapcsolatos tevékenységekben való résztételi aránya

8. Az alanyok óvodai neveltetése

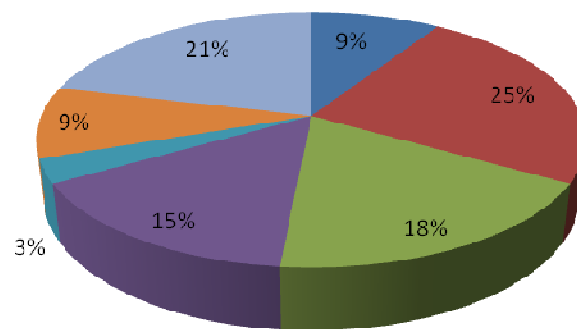
Ebben a pontban a szülőket arról kérdeztem, hogyha vannak óvodai emlékeik, írják le őket. A szülők kivétel nélkül részesültek óvodai neveltetésben. 22 szülőből nyolc szülő emlékszik vissza az óvodás éveire. Népi szokásokra, ünnepekre, évszakokhoz köthető szokásokra emlékeztek vissza. Leginkább farsangi, húsvéti szokásokra, illetve körjátékokra, pingálásra és énekekre emlékeztek.

9. A szülők hozzáállása Kalocsa népművészete, táncélete iránt

A kérdőívet kitöltők saját szüleikre vonatkozó információkat közöltek.

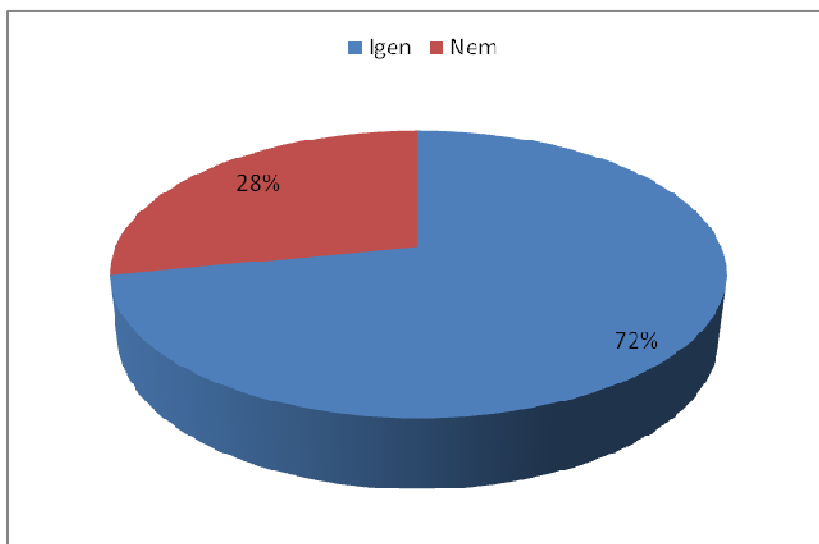
A szülők hozzáállása Kalocsa táncéletéhez

- Tagja valamely kalocsai néptánc együttesnek
- Érdeklődik a kalocsai népművészet iránt
- Nyomon követi a kalocsai népművészettel kapcsolatos híreket, eseményeket
- Nyomon követi a város táncéletét
- Nem érdeklődik a kalocsai népművészet iránt
- Nem érdeklődik a város táncélete iránt
- Nem tagja egy kalocsai néptánc együttesnek sem

10. Az alanyok gyermekeinek intézményen kívüli néptánc-oktatás részvételi aránya

A szülők 28%-a döntött úgy, hogy az óvodai neveltetés mellett néptánc-oktatásra járatra gyermekét. Ugyanakkor az óvodán belül is van néptánc foglalkozás a középsősöknek és a nagycsoportosoknak.

11. Mennyire tartja fontosnak azt, hogy gyermeke részesüljön óvodai hagyományőrzésben?

Szülők attitűdje pozitív az óvoda népi hagyományőrzésével kapcsolatban, hiszen senki sem válaszolta azt, hogy ne tartaná fontosnak mindezt.

Eredmény

A kérdőíveket jobbra a gyermekek édesanyja töltötte ki. Az alanyok legtöbbször ezen a környéken nőtt fel, értelmiségi munkákat végeznek, valamilyen szinten követik a város életével kapcsolatos híreket. A szülők

67%-a érdeklődő Kalocsa iránt, akik aktívan vagy passzívan, de őrzi a népi hagyományokat, fontosnak tartják, hogy gyermekük is megismerkedjen velük, a szülők egy része járattja gyermekét néptánc oktatásra is. Végeredményben elmondható az, hogy az alanyok hozzáállása a népi hagyományok iránt pozitív, a hipotézisem beigazolódott, hiszen a kérdőívet kitöltők fontosnak tartják a kalocsai népművészetet, a kalocsai táncot valamilyen formában. Így a jövőben nagy esély van, hogy a gyermekek felnőttkorukban is tovább fogják adni a helyi néphagyományokat. Nagyon örülök ennek az eredménynek, számomra kellemes élmény volt, ha valamely szülő írt megjegyzést, bátorítottak, illetve magyarázatokat is adtak, ha úgy érezték, hogy ezzel hozzájárulnak a munkámhoz.

XI. Interjú

A szakdolgozatomhoz kapcsolódó interjút egy távoli rokonommal, Csóti Istvánnéval, lánykori nevén Halász Margittal készítettem el. A legfőbb célom az volt ezzel, hogy megismerjem az interjúalany életének azon vonásait, amelyeket a népszokásokkal, a helyi népdalokkal elsajátításával kapcsolatos, hiszen az óvodákban és a múzeumpedagógiai órákon ezen gyermekjátékokat dolgozzák fel. Halász Margit néni 1929. március 26-án született Kalocsán, a gyermekkorát Szakmáron töltötte, de „Gombolyagon mög Hanyikon is éltem”, állítása szerint, amíg férjhez nem ment. Szakmáron a családi házban folyt le a beszélgetésünk, azonban először a közös rokonokról esett szó.

1. Milyen volt a család gazdasági helyzete az Ön születésekor? Voltak állataik?

- Állatok sok vót, nagyon sok vót, kacska, birka, kis bárány, anyadisznó tíz kismalaccal.
- Ön is dolgozott gyermekkorában? Jól álltak anyagilag?
- Jóhogy, a libákat őriztem. Jó álltunk, de nem vót ám ennyi mindön, mint

most. Ha elmöntenek Kalocsára, hoztak egy csomag cukrot, vót négy unoka, akkor azt elosztották. Ahány szöm jutott, annyi jutott. Nöm hogy ilyen csomagszámra, csak eltördelték, mint a csokit. Egy kockacukor meg egy kis kenyér, de én vótam olyan helyzetben, énnököm mindent megadtak. (...)
Nincs testvérem, egyedül voltam lány.

2, Van-e arról emléke, hogy az édesanyja énekel Önnek?

Az nincs, mer' az beteg vót. Vót, mikor én nyolc éves vótam, akkor mögműtötték Pestön veseműtetre (...) Gombolyagon mondom, mikor anyikám Pestön vót, ott voltam. Hát oda köllött jární iskolába (...)

- Az édesanya sokat volt a kórházban?

Sokáig. Hát egy három hétig. És hát akkor nem úgy vót ám, hogy pénzt vittük, hanem vöttünk sajtot, ilyen birkasajtot, tyúkot vagy csibét vágtunk, ezt vittük be, nagyon örültek ott benn (...)

3. Gyermekként kikkel játszott legszívesebben? Játszott a korabeli gyerekekkel?

Játszotunk olyat, hogy *körben áll egy kislánka, lássuk, ki lesz a párja*. Hát akkó azt vót fiú is, mög lán is. Hát persze, hogy mi mindig a fiúkat választottuk. Hát akkó vót ez a sántaiskola. Fölül vót égy, aztán kettő, aztán három, azt akkó így ebbe ugráltunk, azt aki félrelépett, az kiesött. Nem dobtunk mi sömmit, ez sántaiskola vót!

- **Körjátékok voltak még, amiket játszottak? Vagy mire emlékszik?**

- Hát fogócskát játszottunk, mög *Bújj, bújj zöldágot*, akkó *Ki lesz az első?*, aztat a gyeröknek két csókot. Nahát, ilyenök vótak. Aztán aki ulyan gyütt, akkor nem szívesen! Na jó van hát, azért csak mög köllött csókolni. A libákra mindég aszonták, hogy vigyázunk, hát azt eccő estefelé, már akartunk hazagyüni, hát ennyi liba nincs. Há' má' hazaért a libák, mindén. Aszonták,

há'má' megint hamarabb hazagyüttek, hát válogattunk. A fenéztük, azt se tudtuk merre járnak! Annyira belemerültünk a játékba. Azokkal játszottunk, akik ott örözték a libákat (...)

- Esetleg lakodalmast nem játszottak?

- Dehogynem! Hát már kapáltunk a földeken, már az asszonyokkal, hát így együtt, én voltam a csapatvezető, azt mondom nekik, hogy végző lösz a Soós Julcsa néni, nah aszongya: „Jó van Margitkám! Én löszök a mönnyasszony”, akkó a Leves Pista bácsi vót a vőlegény, de ott kinn ám a kanális parton, szóval elvölt játszva ez, akkó vitem ki egy hatalmas nagy függönyt aztán avvót a mönnyasszony, mondom kerestem egy zöld ágat²⁹ arra, aszongya a Julcsa néni: 'Margitkám, nem kő ammán'. „Hát a látszatért csak, nó”! Elvótunk, oszt estő itt vót a végző, a vacsora.

- Azért tél idején is játszottak egymással?

- Ahát, persze! Tél idején jártunk így sorba egymáshó'. (..)Akkó vót kislyányom szeretet, meg élet. Mikó nagyobb voltam, akkó játszunk labdázni, odaja Tanácsházával szemben vót egy nagy udvar. A labda rongybú is vót, de az ügön nagyot ütött, nem engedték dobni, hanem akkó van ez a gumilabda, azt akkó hát avva'. Egymásnak dobtuk, mög akkó körbe álltunk. Mikor nagyléán vótam, akkó együttek szóni, hogy anyának mondani: engeggye el má' a Margitot! Mondom: nem mehetek, főznöm köll mönöm. (...)

- Készítettek játékot még valamiből?

- Papírból, babát csináltunk, meg akkó kukoricacsumábú is. Annak is vót haja a babának, akkó a kukoricából kivöttünk egy szemöt, befestettük feketére ceruzával, avvót a szöme. Vót még olyan, amit még be is bírni fogni a haját, akkó abbú a szárából csináltam neki masnit is. Itten az utcában csináltam ,

²⁹ A zöld ág a rozmaringszálat szimbolizálta. A rozmaringág a tisztaságot, a menyasszony szüzességét jelezte Forrás: Fejér Kati: Kalocsa kincse Kossuth Kiadó, 83. oldal

akkó ha valamit összekaptunk, akkó szétszöte! Aztán akkó kicsit térültünk-fördültünk, csak öszebékültünk, készült új baba: „Jóvan, majd segítünk, ne haragudj, szöbet csinálni, nefélj”. Ilyenök is vótak

-Nem tudom, arra esetleg emlékszik, hogy a fiúk mit csináltak?

- Hát azt a csúzlit, velünk ott kinn játszottak. (...)

5. Milyen volt a család, szülei állása a valláshoz? Eljártak misére?

- Nem mindön vasárnap, de katolikusak vótak, meg én is. Ide jártunk misére. (...)

- Voltak-e valamilyen népszokás, hagyomány a valláshoz kötve?

Vótak. Karácsony, Húsvét, Pünkösöd, Úrnapja. Az Úr napja, az nagyon nagy ünnep vót. Mer’ ugye akkor minden oltárt fődíszítünk, kinnvót a templom mellett. (...). A mai napig eljárók a templomba.(...)

- Volt betlehemezés?

-Persze, még könyvem is van rúla. Vót három lány ilyen fehér ruhába fölöltözve. (A téma itt elkanyarodott a Kalocsai Népi Együttes 70-es évekbeli tv-szereplésükben adtak elő betlehemest. Itt elővette a könyveit) (..) Persze, hogy én is mentem bethlehemezni. Vót egy fiú mög három leány. Osztt akkó csöngetünk: „Beengedik-e a betlehemet?” „Be.”

Azt akkó emontuk, mostmár nem tudom mi hogyan vót, szóval bemöntünk, emondtunk ezt-azt, a gyeröknek le kellett ülni mink is letérdepöltünk a jászóhó’, egy ilyen hosszikás kis kosárba, abba’ vót bene a Jézuska, akó alá vót téve kicsi széna, ez le vót takarva egy kis ruháva’, Jézuska is le vót takarva kis fehér ruhával.

- Kaptak a háziaktól cserébe ajándékot?

- Persze, hogy kaptunk. Pénzt nem, almát, diót, mög ottan még szaloncukrot is kaptunk. Csak karácsony napján jártunk, Ádám-Éva napján nem lehetött,

hanem utána két nappal

- Emlékszik más szokásra is?

- Hogyne, emlékszem a '*síbarozásra*'

- Ez mi is volt pontosan?

- Hányan vannak az aprószentök, mögveregettek, a legények hátulról ekaptak benünket, azt homlokon csúskoltak, mer' akó nőm vót ám olyan világ mint most! Ez Karácsony másnapján vót. Mikó' má' nagyobb lányok vótunk, akkó mögkínáltuk önni, ini, akkó má mulatoztunk.

6. Kanyarodjunk vissza még a játékokhoz. Azt szeretném még kérdezni, hogy a játékok függtek-e az évszaktól? Gondolom télen nem voltak kinn a legelőn.

-Télőn, lányom, olyan nagy játék nem vót. Mer hát ugye iskolába jártunk. Csutkából csináltuk az ólakat, kismalacot is fölépítettük ilyen magasra (...)

- Járt óvodába?

- Nem vót kislyányom akó.

- Az iskolát szeretném megkérdezni. Ugye azt mondta, hogy Gombolyagra járt.

Gombulyagon is! Utána itt Szakmárra. Hat elemim vót, három ismétlés, az egy hétőn eccő vót, mög aztán vót a TSZ-ben az állattenyésztés, ötüsre vizsgáztam (...)

- Iskolában tanultak dalokat vagy játékokat a tanártól?

- Nem.

- Az iskolában amikor szünetük volt, akkor játszották a már ismert játékokat?

Hát ottan az udvaron. Fogócskát. Csak azt.

- Dalos játék nem volt?

- Áh, nem!

- Énekórájuk volt?

- Nem. Mikor már nagyobbak vótunk, akkó a tanácsházáról tanított minket az

Erzsike néni. Hát azt csinálta, felállította a Levente lányokat, azokat énekőtük.

- Tudna a Levente lányokról beszélni? Miből állt?

Persze, hát mikó fővonulás vót, akó ilyen fehér blúzban vótunk, akó vót egy jelvényünk, fehér szoknyával, fehér pántlikával. Olyan hideg vót, majd mög fagytunk! A templomba nem vehettünk fel beliner kendőt, nem látszott vóna a szép viziklim³⁰, összegyűrte vóna a gallérját. Fel is vonultunk ittend, március 15-én én szavaltam a Nemzeti dalt. (...)

7. Hogy zajlott a lánykérése? Elmeséli?

-Jóhogy! A férjem édesanyja meg édesapja együtttek az én édesapám és édesanyámhoz. Ide házhoz jöttek, hogy hát beleegyeznek-e. Nekünk olyan lakodalmunk vót, hogy kettő vót egybe. A lakodalom január 27-én vót 1947-ben. Aztán úgy vót, hogy ketten esküdtünk a templomba. Én meg a Füstös Marcsa néni, barátnők vótunk. Egyik felén űk gyüttek fő a lépcsőn, mi a másik felén, a templom előtt összetalálkoztunk, üdvözöltük egymást, azt akkó úgy möntünk be. űk vótak az egyik felin a padnak, másik felin meg mink. Mikor kigyüttünk, akkó körbegyüttünk, itt a sarkon a szobornál elváltunk, űket kísérték arra haza, minket mög erre. A zenekar ideállt az ajtóba, azt muzsikálták, *hogy Nyisd ki babám az ajtót*, no úgy mentünk féderös kocsival (...)

8. Fiatalkorában honnan tanulta meg a dalokat?

Hát tudod, akkor a lányokkal fölöltöztünk vasárnap délután, oszt végig a küvesúton danolásztunk. Még emlékszem a dalokra, jóhogy! Most a lányokkal az *Ordasi híd* dalt tanítottam meg.

Ordasi híd négy lábon áll

Az én rózsám azon sétál

Olyan vékony a pöndő rajta

³⁰ Vizikli vagy rékli: Női ruhadarab, az ingváll felett hordott ujjas. Többféle anyagból készülhetett, derekát övvel fogják össze. Forrás; Fejér Katalin: Kalocsa kincse, Kossuth Kiadó, 77. oldal

Mint a vöröshagyma hártya héja

Ordasi híd négy lábon áll

Az én rózsám azon sétál

Olyan szép piros az arca

Mint a szép piros paprika

Akkor vasárnaponként csak kartonszoknyát húztunk fel. Volt délutáni pántlika, az már nem volt olyan szép. Még most is megvan (...)

9. Mikor megszülettek a gyerekei énekelt-e nekik dalocskákat, népi versikéket?

- Nem lányom, mert nem értünk rá. Itt voltak hagyva anyikámmal, mög osztán én meg mentem dógozni (...)

10. A háború után elindult a parasztok kivetkőzése amikor eladták régi ruháikat. Önre mennyire volt jellemző, Margit néni?

-Én kislányom egész végig abba' jártam, hát még most is népviselet van rajtam, amint látod. A ruhákat is mögtartottam (...)

11. Ön hogy látja a mai fiatalok helyzetét? Jó lenne, ha járnának néptáncra?

Eccő gyütem haza a buszon. Hát én még ilyen ronda beszédet még nem hallottam. Hát ezek a mai fiatalok, szóval nem így volt ez régön. Múltkor is a buszmegálló háta mögé mentem, a lány ott nyalábolta a fiút. Gyütt egy ismerősöm, hogy hát te mit keresel itt? Menjünk, üljünk le a padra, ha akadozunk mönnyenek úk ki! Régen kislányom nem így vót! Möntünk a fonyóba. Ügön játszottunk.

- **Köszönöm szépen a beszélgetést Margit nénivel!**

XIII. Összegzés

Szakdolgozatom megírásánál a Nagyasszonyunk Katolikus Intézmény Óvodájának népi hagyományörzésének feltárására vállalkoztam. A szakdolgozatomat a Kalocsa környéki népi hagyományok kialakulásának körülményeit taglaltam, kezdve a város történelmének rövid ismertetésétől, folytattam a környék településföldrajzának és a kalocsai népművészet kapcsolatának feltárásával, a város táncéletével, a környéki gyermekjátékok ismertetésével, az óvoda hagyományörző programját az interjúval zártam le.

Véleményem szerint manapság a legtöbb gyerek benn ül a négy fal között, el nem mozdulva a TV vagy a számítógép előtt. Nem játszanak a többiekkel, pedig a gyermekkor bármilyen tekintetben meghatározó. A gyerekek népdal, népmese és a néptánc, hagyományok ismertetésével, elsajátításával neveljük a nemzettudatra, a népi hagyományok tiszteletére. Ezek a nevelési feladatok megtalálhatóak az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában is. A gyermek, ha megismeri a néptáncot, táncegyüttes munkáját, könnyen válhat felnőttként versenytáncossá, akár ilyenfajta karriert is befuthat. Mindez rajtunk pedagógusokon és a szülők hozzáállásán múlik. A kérdezett szülők attitűdje összességében pozitívnak mondható, a legtöbbjük itt nőtt fel Kalocsán vagy környékén, fontosnak tartják, hogy gyermeke is részesüljön a hagyományörzésben.

Mivel Kalocsa környékén nőttem fel, egy támogató családban, volt szerencsém nekem is megismerkedni a kalocsai táncsal és népművészettel. Igyekszem minél több dolgot elsajátítani szülővárosom népművészetéről, történelméről. Az előadás és a szakdolgozat anyagának a megírása közben is sok új érdekességet tudtam meg, hiába vagyok kalocsai lakos. Ha Kalocsán kapok állást, mindenképp szeretném tudásomat a fiatalabb nemzedéknek továbbadni, akár a táncot, akár a virágmotívumokat valamilyen formában.

Szakdolgozatomban igyekeztem minél több fontos információt megadni, ugyanakkor így is szinte csak a felszínét tudtam megláttatni. Azonban Kalocsa világa ebben a pár oldalban nem merül ki.

XIV. Forrásjegyzék

Szakirodalom

- Új Magyar Lexikon: Akadémiai Kiadó, 1962
- Kalocsa történetéből, szerkesztette Koszta László, 2000
- Dr. Bárh János: A kalocsai szállások település néprajza, Kalocsa, 1975
- Dr. Bárh János: Korai kalocsai hímzések, Kalocsa, 2002
- Pécsiné Ács Sarolta: Népi gyermekjátékok Kalocsa környékén, Kalocsa, 1978
- Pécsiné Ács Sarolta: Kalocsa népművészete, 1973
- Bencze Károlyné: Népszokások a kalocsai sárközben, Kalocsa, 2010
- Bencze Károlyné: Szellemi örökségünk, Kalocsa, 2011
- Romsics Imre: Kalocsa Anno, Kiadja a Kalocsai Múzeumbarátok Köre, 1999
- Romsics Imre: Élő népművészet Kalocsán, Kalocsa, 2002
- Fejér Kati: Kalocsa kincse, Kossuth kiadó, 2006
- Kalocsai kertek alatt..., kiadja a Kalocsa Népművészetéért Alapítvány, 2011, 4. bővített kiadás
- Romsics Imre - Katus Gabriella - Romsics Imréné: Szent Istvántól Szent Ivánig Kiadja a Viski Károly Múzeum, Kalocsa, 2013
- A kalocsai szállások táncai és táncélete, kiadja: Hagyományok Háza, 2007 (DVD kiadvány)
- Pedagógiai Program Módosítás Óvoda, Nagyasszonyunk Köznevelési Intézmény, Kalocsa, 2013

Internetes elérések

- http://www.kalocsa.hu/rovatok/fomeny/varosunk/kalocsa_tortenete/szocializmus_rendszervaltas/ (2014. január 26.), Összefoglaló Asbóth Mikós helytörténész munkájából
- KFL (Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár) hivatalos honlapja: archivum.asztrik.hu (2013. október-november)
- www.viszikarolymuzeum.hu
- www.porcelanfesto.hu/hirek.php
- <http://www.kislexikon.hu/muzeumpedagogia.html>

- <http://www.bacstudastar.hu/barth-janos>
- <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/>
- http://www.muharay.hu/index.php?menu=2&h_id=384

Idegen nyelvű összefoglaló

In my thesis, I would like to present the folk traditions of Kalocsa in the Catholic Kindergarten. Kalocsa is a one-thousand-year-old picturesque town. It lies along the Danube, 120 kilometres South from Budapest. Its magnificent baroque monuments, its colourful folk art and the Hungarian red paprika from Kalocsa, are well-known all over the world.

The history of this town is almost as old as that of Hungary. The folk art of Kalocsa consists of special embroidery, wall-painting and folk costumes. It was created in middle of 19. century by poor people from Kalocsa's area.

The city and the twenty-five village, called 'szállás' communities make up the so-called 'Pota' ethnographic group. They also created the folk art of Kalocsa. In the 20. century, the folk art of Kalocsa changed a lot in several ways. At the moment, a lot of people do not wear folk costumes, but there are lot of folk traditional dance groups, who are very successful, these groups usually get awards in different folk competitions, and regularly appear abroad as well.

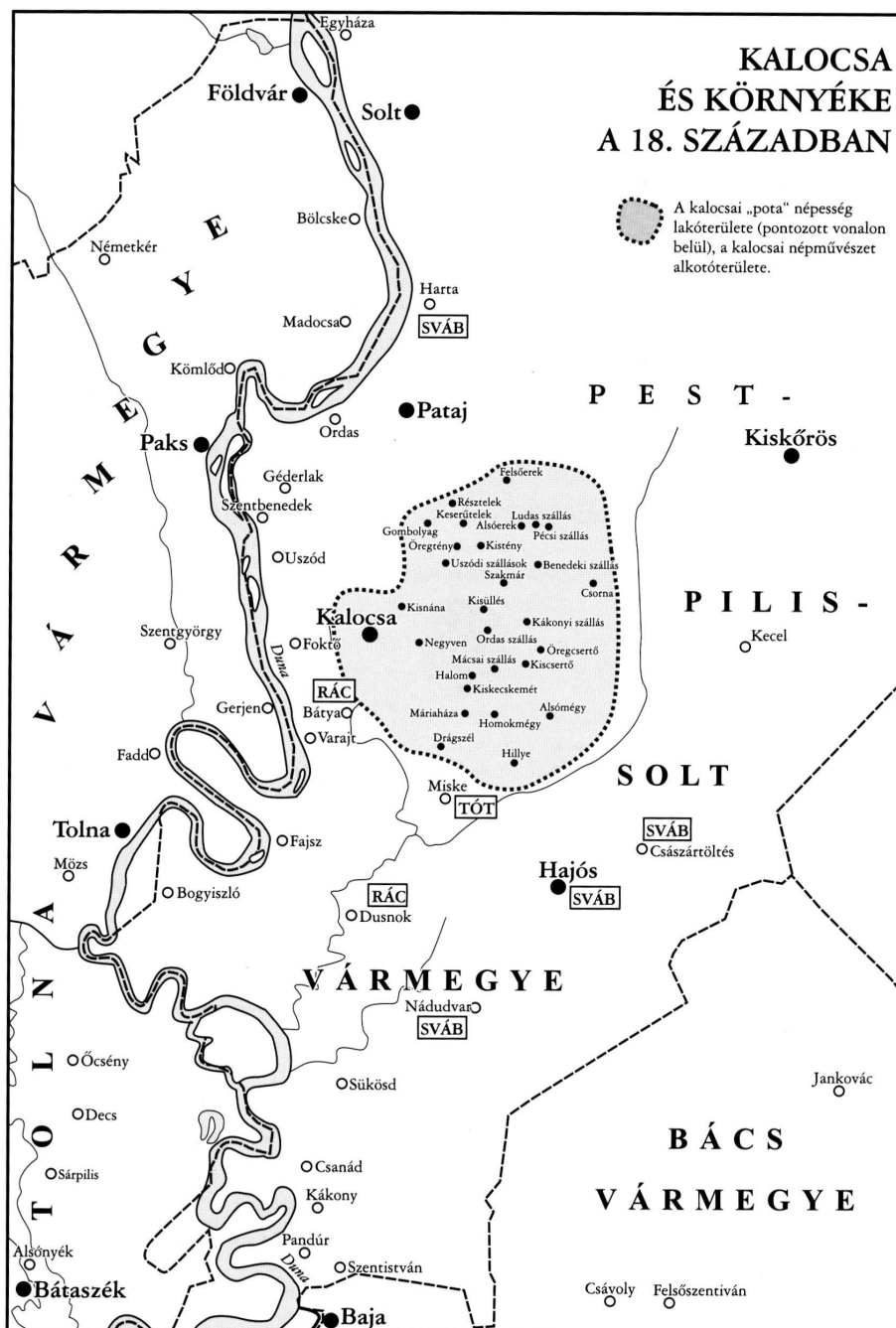
The Catholic Kindergarten is a very important institution in Kalocsa. The people who work here would like to educate the children in a homely atmosphere. Christian spirituality is permeated. The celebrations of folk and the celebrations of Christian traditions are often the same; it is a hard task to separate them properly.

I grew up in Kalocsa, I went to this Kindergarten, too. For me, following these folk traditions are determinative. I am also a member of a traditional dance group.

I think, if the children's parents like the folk traditions general, folk art in Kalocsa will be important for them, too.

Melléklet

1. számú melléklet: Kalocsa és környéke a 18. században³¹

³¹ Romsics Imre: Élő népművészet Kalocsán, Kalocsa, 2002, 4. oldal

2. szerű melléklet: Élet a szállásokon³²

³² Saját fotók. 1. kép: Hímző asszonyok, szintén ők szüleim és déd mamám szerepel a képen. A kép Gombolyag szálláson 1940 körül készült. 2. kép: felsőereki búcsú. A fotó közepén apai nagymamám, Farkas Ignácné Török Mária látható. A kép 1960 körül készült.

3. számú melléklet: gombolyagi jó módú parasztcsalád *régi stílusú* viseletben 1917 körül.

³³ Saját fotó. A képen űk szűleim Varga Károlyné Török Borbála, Varga Károly és d d mamám, Farkas Sándorné Varga Erzsébet látható

4. számú melléklet: új stílusú, tömött varrásos, színes viselet az 1930-as évekből ³⁴

5. számú melléklet: kalocsai pingálás³⁵

³⁴ 1. kép: Saját fotó. Kalocsai cseléd lányok, köztük van anyai déd mamám, Csanádi Istvánné Jagicza Erzsébet
2. kép: A Noszty fiú esete Tóth Marival című mozifilmben szereplő kalocsai kis bokrétások a főszereplő Szörényi Évával 1937-ben. (Romsics Imre: Kalocsa Anno, 1999, 222. oldal)

³⁵ Saját fotó. Édesanyám, Farkasné Csanádi Angéla készítette 2012-ben. A festmény a Paprika Múzeumban látható.

6. számú melléklet: Óvodai hagyományörzés a Nagyasszonyunk Köznevelési Intézmény óvodájában³⁶

³⁶ A képek Mácsai Annamária tulajdonában vannak.

7. es számú melléklet: Dr. Mészáros István kalocsai plébános által kezdeményezett egyházi ünnepek népviseletben³⁷

³⁷ A képek tulajdonosa Baranyiné Hellényi Viktória.

8. számú melléklet: Kalocsa Környéki dalos gyermekjátékok kottái³⁸

–A szomszéd faluból.
–Nohát! Egy leány csak így egyedül? Nézzük csak meg jobban! Hiszen ez fiú!
Nadrág van rajta! (A fiút elzavarjuk.)
Mondóka: Szerencsés már a forró zsír,
Illatozik, sül a fánk,
Jól megdagadt a
finom farsangi fánk.
(Köstölgetjük a fánkot, elmondhatják, ki milyen lekvárral szereti.)
Kereplővel, kanallal, tállal kaját csapva érkeznek a fiúk. Egyikük ördög
álarcot visel.
Sárga csikó csengő rajta
menyasszonyért megyünk rajta
uzsodári uzsedom.
Gazdasszony: Itt vannak a legények. Lánykáim álljatok körbe!
Fiúk: Ide jöttünk muzsikálni,
Jó mulatságot csinálni.
Van-e eladó leánykájuk?
Gazdasszony: Van bizony! Dolgosak, szépek.
Fiúk: Hogy adják őket?
Gazdasszony: Egy aranyért, két ezüstért, piri-piros pántlikáért!
Fiúk: Drága!
Gazdasszony: Mit adnának értük?
Fiúk: Három futás, egy parolást! (Leszállják a gazdasszony tenyerébe.)
Gazdasszony: Azé a leány, aki hamarabb visszaér!
A körben álló lányok közül egyet választ az ördög álarcot viselő, és egyet
egy másik fiú. A kiválasztott lány mögé állnak egymásnak háttal. Jele egyszerre
futnak egy teljes kört, aki előbb ér vissza a kiválasztott lányhoz, magával viheti.
A játékot többször ismétljük. A pártában maradt lányok búsulnak:
Ecce neki dárdom,
a farsangot bevártam
de völégényt nem kaptam
jaj, de hoppon maradtam!
A kéro nélkül maradt lányokat a fiúk csúfolni kezdik:
Húshagyo, húshagyo
a lányokat itt hagyol!
Húshagyo, húshagyo
itt maradt az eladó!
A lányok nem hagyják magukat:
Falu végén van egy bót
keress magadhoz valót!
Legény kell ide szülas,
nem ilyen taknyos, nyálas!

Fiúk: Válogatós vadalma, annak is a rosszabbja!
Lányok: Úgy illik az egy az öthöz, mint a te fejed a tökhöz.
Fiúk: Inkább tanulj szitálni, aztán farod riszálni!
Lányok: Rönköt emelj, szakadj meg, mért nem házassodtal meg?
Gazdasszony: Elég legyen már a civakodásból! Gyertek inkább játszani!

Méz - méz - méz, ter - mőt méz,
Ter - mőt méz - nek ál - dot - sa - ga, Lő - hu - lot vi - rá - ga.
Ez az ál - dot bor, Ki min - dön - re för,
Ha jót i - szol be - lü - le, A tor - kod - ra för.

A dal ritmusára körben járnak. A kör közepén áll Kakas Istók. A kéro ellenkező
irányba kerüli a kört. A dal végén, amelyik lány mögé ér, amögött megáll, jobb
kezét a lány jobb vállára teszi, és Kakas Istókkal párbeszédbe kezdenek:
– Kakas Istók jó napot!
– Mit kerülsz, mit fordulsz
– Az én házam táját?
– Azt kerülsz, azt fordulsz
A té házad táját,
É szeretném vinni
(pl.) Juliska leányt.
– Juliska lányomat odadom,
Lipitöm, lapátom, no, erigy kedves lányom!
A párbeszéd végén egymás kezébe csapnak, és a kéro kézen fogva viszi a lányt.

Most vi - szik, most vi - szik Bi - bor - ká - né lá - nyát,
Bi - bor - ba bár - sony - ba gyön - gyös kos - zo - rü - ba.

74. Zöldell a mező

Fiúk-lányok csoportosan játszótrák a libalegelőn. Választottak királyt, menyasszonyt és két kéro. A menyasszonyt felkésztették vadvirág-koszorúval. A csúnya kérokból maskarát csináltak. Fordítva adták rá a kabátot, üszkös kukoricával befektették stb. A szép legény kalapja mellé virágot tűztek, libatollból vőtegenyecsokrot is kapott. Kézfogással két kört alakítottak. Egyik közepébe állt a szép legény, a másikba a csúnya. A király uram botot fogott az egyik kezébe, a másikba meg a menyasszonyt a kérok előtt vezetgette. A körben állók kétlépéses csárdást táncoltak a következő dalra:

*Zöldell a mező, hangzik az erdő
Király uram két de mélem
Kise haza minyék?*

Mikor a dal elhangzott, a király a csúnya legény köre előtt megkoppantotta botjával a földet. A kör kinyílt és sántikálva előjött a csúnya legény, mint kéro. A királylány elé állt. A menyasszony elfordult tőle. Ekkor énekeltek:

*Nem kál néki, nem, nem, nem.
Nem kedveli, nem, nem, nem.
Rút maga, rút ruhája
Rongos a dolmánya.
Levezeti pinébe*

*Ráülte tiükére
Két szál csilányt szakít és
Azt agya ja kezébe.*

Közben a király és a menyasszony elvezették a kéro, a lány valami giz-gazt adott a kezébe.

Ismét előlről kezdték a dalt, de az első kör mostmár félkörbe kinyitva csárdásozott, a második zártan. A dal 3. sora után a király koppantására kinyílt a másik kör is és előjött a deli legény. Ez már tetszett a királyi menyasszonynak. Kézenfogva elvezette és virágot adott a kezébe. Ekkor így énekeltek:

*Ez kál néki, ez, ez, ez.
Ezt kedveli, ezt, ezt, ezt,
Szép maga szép ruhája
Piri két orója*

*Bevezeti kiskertbe
Ráülte karkékre
Két szál rózsát szakít és
Azt agya ja kezébe.*

Zöldell a mező ...

Zöl - dell a me - ző, hang - zik az er - dő
Ki - rály - u - ram, kit adsz mellém ki - vel ha - za - men - jek?
Nem kál né - ki, nem, nem, nem, Nem ked - ve - li nem, nem, nem,
Ez kál né - ki, ez - ez - ez, Ezt ked - ve - li ezt, ezt, ezt,
Rút ma - ga, rút ru - há - ja Ron - gyos a dol - má - nya
Szép ma - ga, szép ru - há - ja Pi - ros két or - cá - ja
Le - ve - ze - ti pin - cé - be, Rá - ül - te - ti tús - ké - re
Be - ve - ze - ti kis - kert - be, Rá - ül - te - ti kar - szék - re
Két szál csalánt szá - kit és Azt ad - já a ke - zé - be.
Két szál ró - zsát szá - kit és Azt ad - já a ke - zé - be.

Végezetül ismert dalra mindenki csárdást, majd marsot táncolt párosan. A kikoszorózott kéro pedig bohókodva iparkodott megnevettetni a többi.

³⁸ Forrás: Romsics Imre- Katus Gabriella – Romsics Imréné: Szent Istvántól Szent Ivánig, 2013, 50-51. oldal és Pécsiné Ács Sarolta: Népi gyermekjátékok Kalocsa környékén, Kalocsa, 1978, 86-87. oldal

KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR

Advent kezdete
Szent Miklós nap
az állalkeresés
Karácsony

Újév
Vízkereszt
Három Királyok ünnepe

HÚSVÉTI ÜNNEPKÖR

Vízkereszt utáni nap
Keresztút
Nagyhét
Húsvét

ÉVKÖZI IDŐ

Február 2.
Gyertyaszentelés
Boldogasszony
keresztelkedések

Farsang

Harmadvízkereszt
József nap
Március 15.
Nemzeti Ünnepe

ÉVKÖZI IDŐ

Anyák napja
Pünkösd
Tó Deum

VENI SANCTE

Teménység
Mindenkeresztények
Okt. 8.
Nemzeti Ünnepe
Okt. 23.
Minderszentek
ünnepe
Nov. 1.
Halottak napja
Nov. 2.
Szt. Imre
Nov. 5.
Szt. Márton
Nov. 11.
Szt. Erzsébet
Nov. 19.

ÉVKÖZI IDŐ

Advent
Húv.
vasár.
napja

Karácsonyi
idő

Évközi
II-VIII
vasár.
nap

Nagy-
30k

Húsvét
idő

Évközi
idő

Tél

Nyár

Ősz

Tavasz

Évközi ünnepek

Jelmagyarázat

Nemzeti ünnepek

Liturgikus ünnepek

Népszokások

10. számú melléklet: Kérdőív

Óvodai hagyományörzés - Kérdőív

Kedves Szülő!

Farkas Kitti vagyok, harmadéves óvodapedagógus szakos hallgatója a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskola Karának. Az Ön segítségét kérem a szakdolgozatomhoz, a kérdőívem kitöltéséhez öt perc is elegendő. Kutatásom az óvodai kalocsai környéki hagyományörzésre irányul.

Kutatásom anonim módon történik (személyazonosságra vonatkozó információt nem kérek a kitöltőtől), az adatokat csak a szakdolgozatomhoz használom fel.

Köszönöm szépen a segítséget!

1, **Neme:** *(kérem választát karikázással jelölje)*

a, férfi b, nő

2, **Állandó lakhelye** *(kérem választát karikázással jelölje)*

a, Kalocsa
b, Kalocsa környéke
c, Egyéb:

3, **Hol született?** *(kérem választát karikázással jelölje)*

a, Budapest
b, megyeszékhely
c, város
d, község, falu

4, **Hol töltötte gyermekkorának legnagyobb részét?** *(kérem választát karikázással jelölje)*

a, Kalocsán
b, Kalocsa környékén
c, Gyermekkorom legnagyobb részét más vidéken töltöttem

5, **Mi az Ön foglalkozása?** *(kérem a megfelelő választ írja a megadott vonalra)*

.....

6, **Nyomon követi a város életével kapcsolatos eseményeket?** *(kérem a megfelelő választ karikázással jelölje)*

a, igen, gyakran
b, igen, ritkán
c, nem

7, Válassza ki a néphagyományhoz fűződő viszonyát! (Kérem karikázással jelölje a helyes választ/válaszokat)

- a, Szeretem, és ápolom a népi hagyományokat
- b, Van olyan népi hagyomány, amit ápolok
- c, Szeretem, de nem ápolom
- d, Nem ápolom
- e, Egyéb:

8, Járt-e gyermekként a következő tevékenységekre? Több válasz is lehetséges. (Kérem karikázással jelölje a helyes választ/válaszokat)

- a, néptánc-oktatás
- b, népzene-oktatás
- c, hímző-szakkör
- d, pingálós-szakkör
- e, nem vettem részt népművészettel, népi hagyományörzéssel kapcsolatos tevékenységekben

9, Ön mit gondol arról, hogy manapság elterjedt a divatban a kalocsai minta alkalmazása? (Kérem karikázással jelölje be választát)

- a, Örülök neki, hiszen ezáltal ismertebbé válik országunk és Kalocsa városa
- b, Jó ötletnek tartom, de nem tetszik minden kalocsai mintás modern szabású ruha
- c, Nincs rá hatással
- d, Ízléstelennek találom az ilyen ruhát
- e, Egyéb:

10, Járt-e óvodába gyermekként? (Kérem a megfelelő választ karikázással jelölje)

- a, igen
- b, nem

11, Vannak emlékei arról, hogy óvodai éve alatt megtartottak népi szokásokat? (Kérem a megfelelő választ karikázással jelölje)

- a, igen
- b, nem

12, Ha igen, melyiket? (Kérem a megfelelő választ írja a megadott vonalra)

.....

13, Az alábbiak között karikázza be, amelyik valamely szülőjére jellemző, vagy jellemző volt. *(Több válasz is lehetséges. A megfelelő választ/válaszokat kérem, hogy karikázással jelölje)*

- a, Tagja valamely kalocsai néptánc együttesnek
- b, Érdeklődik a kalocsai népművészet iránt
- c, Nyomon követi a kalocsai népművészettel kapcsolatos híreket, eseményeket
- d, Nyomon követi a város táncéletét
- e, Nem érdeklődik a kalocsai népművészet iránt
- f, Nem érdeklődik a város táncélete iránt
- g, Nem tagja egy kalocsai néptánc együttesnek sem

14, Van-e az ön tárgyi környezetében népies tárgy? *(Kérem a megfelelő választ egy karikázással jelölje)*

- a, Igen
- b, Nem

15, Az ön gyermeke jár-e óvodán kívüli néptánc oktatásra? *(Kérem a megfelelő választ karikázással jelölje)*

- a, Igen
- b, Nem

16, Mennyire tartja Ön fontosnak az óvoda népi hagyományörzését? *(Kérem a megfelelő választ karikázással jelölje)*

- a, Nagyon fontosnak tartom
- b, Fontos, de nem annyira
- c, Nem tartom fontosnak

17, Egyéb közölnivaló, megjegyzés

.....
.....
.....
..

Köszönöm, hogy a kérdőív kitöltésével hozzájárul a munkámhoz!

***Farkas Kitti** óvodapedagógusként diplomázott a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karán. Jelenleg a kalocsai Viski Károly Múzeum alkalmazottja.

